

Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygia, Aphrica, Armenia, & plerisque aliis regionibus, sicut & rubrica. Plurima eius species: verum ad medendi usum scissile, rotundum & liquidum expetitur. Opimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquam adstringens, graue olens, calculatorum expers, nec glebulosè aut affulosè compactum, sed sigillatim in capillamentis quadam cancellata debi scens: quale est, quod trichies, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumen persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quod non adstringit. Damnatur in rotundi generis, quod manu confectum est: sed ex figura deprehenditur. A flumendum autem sua natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque validius adstringens, præterea nonnihil palloris cui quædam pinguitudine præ se ferens, friabile, natiue Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lymphidum, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expians. Vm habent ex calcificandi, stringendi, & expurgandi, & quæ caliginem pupillæ oculorum effundunt. generum carnem, cæterasque excrecentias extenuant. Scissile rotundum efficacius intelligitur. Vri, & torteri chalcitidis modo debent. Putrescentia vlcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: morus dentium cum aceto, & melle firmant. Profunt cum melle vlcerebus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cū sanguinalis herbæ succo. Lepros conueniunt cum brassicæ folijs, aut melle coctis: item pruritus, & vni guium scabritiis, prærigibus, & perniciosis, aspersa cum aqua. Valent cum aceto facie, & galla, pari p. n. deure cremata, ad phagedænas vlcereum: & cum salis duabus partibus, ad vitia, quæ palcut. furfures, cum crato, & pice illita abstergunt: ad lentes, pediculos, ambusia, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque virus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori uulvæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, si caro excreuit, visus ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

a Orib. rupa
dicit, non au-
pales legitur.
cales odorem
spirans

TAmetsi scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quam tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quod fortassis suo tempore ipsi tantum viderent medici. Verum tamen hæc tria officina complura habent genera, quantum rotundum, & liquido carcant: nimirum Ruyemum, quod vulgo vocant Alumè di vocca: quomofum, quod vulgo dicunt Alumè scagliolo: item è vini fece confectum: necnon illud, Catium isdem vocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum scissile non est, etsi iandacum cum cæteris vni metallicis sicut diosis creditur scissile alumen nil aliud esse, quam quod vulgo officinis vocatur Alumè di piuna. Sed hoc (post posse dicunt) nil aliud nunc esse censemus, quam lapideum amiantum: quod gustu non sit adstringens, sed acri, quodque igne nunquam comburatur, quod est amiant lapidis proprium. Legitimum alumen scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus referent, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo posse factum est, ut diligentius exploratis plumes aluminis tum notis, tum qualitatibus, facillè deprehenderim plumeum hoc non esse scissile. Ceteram Brasavolus de alumine differens in suo simp. med. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quam rupeum. Sed ab eo, licet vir eruditissimus, variat opinio nostra. Nam quod ego in Alumerijs Ponicificis maximi in Romano agro prope Tolsam per biennium moram ducebam, eo nimirum tempore, quo Augustinus Cladius consulens istius mercator cinis meus, illis aluminis fodinas à Ponicis emerat, ampla sanè mihi suis facultas tum videnti, tum etiam dicenti, quod artificum, quare rotundum, rupeum confectur alumen. Quamobrem facillè restari possim rupei aluminis materiam liquidam, sicut lemque non reperiri, sed lapideam: quæmetiam non exponi æstius solibus exicandam, ut putat Brasavolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addenari: In eodem Brasavoli errore versatur etiam Fuchs: medicus alioque eruditissimus, quippe qui putat libro de compositione medicamentorum: Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, vel voccha vocatur. Fit itaque Rupeum alumen ex durissimo quadam lapide, cuius duo obiecta natiua genera: alterum durius, & rufescens; alterum uerò mitius, & candidans. Quod autem è candido sit lapide, albescens ferat, & crystalli inflar transiens cens conficitur. Alterum uerò contrà rufescit, & matore acrimonia pollet, usumque fordibus. Expetitur candidum sericeorum staminum insectioribus: item ijs, qui præstantiora lanarum nelleria coccineo colore tingunt, quod altero nitidius, minusque acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique celo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorium caterua perpetuo commoratur, qui partim mucronatis lignonibus ex validissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisque ingentibus, partim acutissimis celtis, cuneisque hunc lapidem figant, lacerant, sciunt, conterunt, ac detraunt, ea demum ratione, qua lapideæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumque, fodinis, quæ ad magna effunduntur adificia. Transuerunt deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi validissimis ignibus, suo lanè modo, quo calx, ruetur no præsertim tempore inuenerit duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatium: quæ si diutius viderentur, cuncta aluminis materia inareferret. Postquam autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solidos eos comportant, ibique in planos component aeruos, horumque toris persimiles, sed longè lateq; grandiores, latiore fundamenta, quam vertice. Compositis igitur hoc modo in areas aeruas, aquam quæ vtrinque, continuo exciurrit, in lapidum aeruos mittunt, quibusdam excavatis instrumentis è ligno confectis, ijs perquam similibus, quibus nante suis è scapibus aquam exorunt: id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ assusione, perulsi lapides vique adeo macerentur, ut in terram quandam lentore maadè argille similem, permittantur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigessimum sextum, aut quadragesimum vsq; diem. Exantant præterea lignonibus terram hæc, & ad fornaces cortinaasq; quas caldarias vocant, currit, item conuehit. Sunt autem caldaria sic dictæ cortinae admodum capaces, & super amplissimum anem funicum patina in stas, sup postquam fornaces terram extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci vndique circumclite. Hæc itaq; aqua replet, aquæ ductibus èo deeducta: deinde in subiedentem fornacem, validissimum succulentum ignem, ut demissa ferreat aqua. Hoc cum factum fuerit, comportantur ex aeris terram in feruentem aquam alumen concyunt. Assant vtrinque terram robustissimis artificibus, qui veluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (pallas vocant) continuo immisiam terram aquæ commiscunt, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit: Subinde terre recrementum instrumentis iam dictis trahunt ex alvei fundo, per propinquam ibi fenestram in quandam aquæ riuulum præcipientem alio deducendum. Quo facto iterum novam superincidunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu profequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiam sibi ascisisse, quantum sit fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in immum descendat. Mox calentem aquam aluminem referant extrahunt, & suis aqueductibus ad id paratis in magnas quasdam captas ex quædam materie factas transferunt. Ibi enim dicto diurnum alumen conficitur internis parietibus inherescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar

Aluminis cō-
sideratio.

Brasavoli opi-
nio reprobata:
sic Fuch.
error.

Aluminis ru-
pei faciendi
ratio.

falli in star pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitos crassitern. Alumine porro ita concreto, liciuq; reliquum. (sic enim vocat decoctum) a quo secessit alumen; ipsam aqueductibus & capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis vocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defecatumq; sit: nam turbidum, & reverentem, aperto foramine in receptaculi fundum, tanquam in uide per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hoc aluminosum reverentem, quod minutis particulis granorum tritior inflat ad fundum recessit, ad cortinas illas magnas iterum disjcoquentem alumen. Denum capite fundo scopis omni ex latere mun dato, quibusdam ferris lignis; & desorptionis concretum in parietibus compositum, ductumq; eximent, & ex emptum in summis scissellac conijciunt, & in quodam aque alueo lauant, scissellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acerum domibus asservant, salis modo. Ex his itaque omnibus aperitissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem scribit Plinius libro 3 cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoque, hoc est terre exy dantis natura: corinuatum hyeme, si uisio solibus matu ari, probari autem quod limpium lactemque sit, sine offensis fricantiu, cum quodam igniculo caloris. Si uero adulteratum sit, deprehendi succo mali punici quod iuncerem ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallallumque referat, quam lac: fiat item ex durissimis lapide, non ex limone: nec affuso punici rupeo nigrescat. Hinc igitur fit, ut non modo a Brasauolo dissentiam, & a Fuchsi, uis uero aliquid citra controuersiam doctissimis; uerum etiam à Cornario, quod & ipse in commentarijs in Galeni libris de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quod vulgò uocant Alumine di rocca, esse liquidum Grecis uocatur. Per uero inueniuntur liquidum Alumen, quin & scissille, rotundum, placites, & plinthi tres nuper ad me misit Bartholomæus Maranta. Apulus, medicus apprime eruditus, & medicæ materis studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolus Campaniæ iam pridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis a legitimis differunt. Hinc ergo uero eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possim ego gratias. Scio tamen ips ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta, cum alijs quoque communicare non grauauerit. Liqui dum item Alumen ex Ilia Tyrreni insula aduectum, quoadque manibus ductum lætè cit, antea ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, Pliniae descriptionis notis omnibus respondens, adeoque adstringens, ut nunquam meminere medicamentum aliquod degustasse, quod gustu tantum adstrictorium relinquere. Porro quod rotundum Greci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadent, id esse quod officina à sacchari effigie xuecharum appellant, ex crudo alumine rupeo, uorum alubo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cum tamen non inueniant rupeum ueteribus cognitum fuisse, ear eorum iudicio subscribam non habeo. præsertim quod legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere. kali Mauritanis uocata, consistit ad uisita in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos vulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus): in litorebus maris salso admodum sapore. Ceterum quod ex uini fæce paratur, sit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tandem perustis, quousq; candorem conceperit. Postremo Squamosum (sic enim uocolumen illud, quod vulgò dicitur Alumne scagliola) ex quamo quodam fæte lapide, & uiri modo pellucido, qui nonnullis speculari appellatur, quod fortasse selenitis modo speculi præbeat efficiem. nos Asijs fæculam dicimus. Hinc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilique in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, cuiusque induit speciem. Quamobrem maxime falluntur, qui sibi persuadent, inter lætissimas laminas, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, T alcus uiri potest. Specularis lapidis puluis nondam ignem expetit, miris laudibus quibusdam effertur ad dientericos, in uino austerlo potus: exustum enim non probauerunt, quod gypsi speciei indita, sumentes Strangulenti. Aluminum uiris paruis perfricit Galenus lib. 3. simplicium medicamentorum, sic inquit. Stryptia, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adesi illi uehemētissima. Ceterum cum sit crassarum partium, tenuior quocumque modo est alijs aluminum generibus, quod uocatur chissi e, hoc est fossilis: proxima est strongie, id est rotunda, & astragolæ. Admodum autem crassa est tum liquidatum, tum placites, & plinthites appellata. Et libro 4. de compositione medicamentorum, secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentie uelera satis exiccant generos adstringentes: quare nemo solis uis ad ulcera uatur. hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum ex calcare opinentur: contra uero quod contendat ic omnino esse falsum, potius frige facere ipsum existimantes, Galeni autoritate freti, quippe qui lib. 2. simplicium medicamentorum scripserit, omnia que adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrefra. Per uero tamen sic uicè diligenter que expendatur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, ueniam quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obcurd ex calcia fiat, quemadmodum chalcantimum, chalcitis, & mysi: que cum ualenter adstringunt, non tamen refrigerant, sed maxime ex calcia ciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, cum inquit. Quin uerò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, eam alia quædam, tum resinam, & bitumen ex calcare non denegat, atque adstringentia omnia ue frigerare dicitur, cum si nihil aliud (altem chalcitis, chalcantios, & mysi, que ualenter adstringunt, tantam affertentia stat caliditatem, ut nos etiam exuram. Nihil est ergo mirandum, si proluxa quædam uentur, seipsos nonnulli fallant, cum de illa iudicentis apparetibus, uerum fateri non audent. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera capite primo de illa id affirmant, his uerbis. Porro diphrygas appellatum pharmacum uelut egrè diuiditatis uito ad cicatricem uenientibus appetitissimum esse: ualde namque siccac, effi modicè mordac. Enim uero id quoque præter a rem tum qualitate, tum potentiam uiri habet adstrictorium, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcantimum representant. Quin & alumen quodlibet uelera satis exiccac generos adstringens. Ex quibus locis citatis palam est, esse Galenus lib. 4. de simplic. medic. facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recepisse chalcantimum, chalcit, mysi, diphryga, aruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quod facile compertum habeam, aluminis cuiuscunque stillatitiam aquam, maxime rupei, non modo carnen excedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, τρωμαίος Grecis appellatur: Arabibus, & celsi, siue Seb. Italis, Alumne Germanis, Alum, & Alumi; Hispanis, Alumbre.

Alumina cogitata.

Aluminu uires ex Gal.

Opinio quædam diluta.

Quæ.

SVLPHVR.

GAP. LXXXIII.

69

✓ S V L p h u r optimum existimat uinum, quod apyron uocant, nitedul modo splendidum, perulescens, minime lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uirer, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calcificat, dicitur, & celeriter concoquit. Prodest tuffibus, suppuriosis, purulentac extussentibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea pariter uisniodore extrahit. Lepras, lichenas, scabros uingues, cum resina terebinthina mistum auferit: cù aceto autem illitum, ad lepras efficax est: utiligines tollit. Scorpionis icibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. P r u r i r u s toto corpore erumpentes, cum nitro

nitro deterfum sedat: regium morbum emendat, in partem fronti cochlearis mensura, aut in forbili ouo sumprum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inlibet. podagri sic cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem audis, sumit nicodem iaprim per fitulam hau flos, sanar. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vnde cunq; languinem silitit. Contusis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cat. adit. xxi. v. s. i. & Myrtha.

Sulphuris, conid.

Sulphur tam sponte & per se nascens, quod viuum appellat, quam arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus vni tantum color. quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, viuum appellatum, exterius colore est; subcinereo, interius vero cum frangitur; subluteo, necesse modo splendens, ut Dioscorides inquit: inisdemque oritur locis, vbi facilius vena foditur: Est autem Sulphur fissiolum medicamentum & pingui quadam terrae substantia progatum, ut in conpluribus vrsitur locis; quae impense calida sit, & sicca: adeo vt a chynislarum auroboribus, igni natura simile Sulphur dicatur: † Vocatur id vti masculum semen, & primum natura agens ad omnia metalla procreanda. Cum autem calidum fit, & siccum, quicquid pingue (vt diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit coegnationem: siquidem non flammæ ignium modo; sed prunis quoque admotum statim accenditur, nec vquam accensum extinguitur, quousque pinguis, & oleosa eius substantia in vniuersum igni absumatur. Verum enumerò etj: præ ferat Sulphur temperamentum non obscure calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, sinceramq; id esse materiam, vt per se tantum consistere queat, neque etiam coëtantandem, si non esse necessarium, vt sibi humiditatem ascribas, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista qualitate expocunt. Id enim nobis indicat esse voluissima, ac facillima diffusio, cum fiat in igni admotum colliquecat, metallorum modo. Foditur aperto vndique colono, non autem in cum calis, & subterraneis specubus. In his nanq; tum vehementi calore, tum

Facillimè terra halitu, soffores illico deperirent. Porro effusa Sulphuris vena, scissilibus quibusdam magnis inponitur Rematis hydris non absumilibus, longo ab ore dependente rostro, intus vacuo, ac in humum spectanti, vtriusque pilei instar, quo stillatilis eaque consuecitur. His itaq; scissilibus sulphurea vena repletis, scissilibus pariter operculis ad id augerent corfatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus vapor. His præcæcis in fornacem crates duas ferreas intus habentem scissilia deferuntur, & in superiorè catem firmantur, eadem loco vndiq; stipata, adeo vt ignis flammæ, qui in infima accenditur crate sic scissilium fundendo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc scissilium vrsitur, vt sibi humiditatem scissilis, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista qualitate expocunt. Id enim nobis indicat esse voluissima, ac facillima diffusio, cum fiat in igni admotum colliquecat, metallorum modo. Foditur aperto vndique colono, non autem in cum calis, & subterraneis specubus. In his nanq; tum vehementi calore, tum

Sulphuris facientis ratio.

Sulphur in agro nostro Senensi in montibus non longè a balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petridium. Sulphuris vires me morie prædicat Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquit. Sulphur omne trahendū vim possidet, etq; temperantia calidi, atq; essentia tenuis, adeo vt ad multa venenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pascinacum marinarum, & dyaconem Iapenu mero eo sum usus, & cum id piscatores quosdam docuissim, vtereso post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc cõ mendarunt. Vfus eius est, vt & siccum istud inspergatur medicamentum, & cum salina mistum: non enim cito & hoc excoctat, ab experientia comprobati reperi. Sed & vna maceratum idem effecturum excoctati. Docem enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchre illos & cum oleo veteri, & melle, & resina terebinthina vrsus. Est sanè vniuersum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non raro hoc medicamentum cum resina tere binthina si. nant. Extergit enim omnes id genus affectus, abque vt in profundum repellat, cum alia multa medicamenta, que illos curant, vniquam habeant potentiam, nempe vt digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Gal. inquit lib. 6. c. 2. de compo. medicam. per gener. in compositione emplastris dicitur, Sulphur tanto calore prædium est, ut ubi citatiss imbreat, proci buldo exulceret, Sulphur sine Sulfur Latinis dictum, Græcis βειρ appellatur. Arabibus, Crubis, & R. Griecis: Italis, Solfè: Germanis, Schwebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina.

Κροκοίσι. PVMEX.

CAP. LXXXIII.

Pumicis probatio, ut magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrurus, & ubi canduerit, extractus, uino resingitur odorato: iterumq; incensum, resingitur: & tertia uestione exemptus, & per se refrigeratur, ad usum conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere, purgat cum calfactione, que pupillis caliginem offendunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrecentia cohibet. Fit ex farina eius dentificium.

† καὶ λεπτὸς, λευκὸς, ἰσχυρὸς ἐπιπορῶν, ἰσχυρὸς ἐπιπορῶν, ἰσχυρὸς ἐπιπορῶν, ἰσχυρὸς ἐπιπορῶν.

Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urecum vini pumicem iniecerit, feruorem statim sedati.

Pumicis con sicutatio.

Pumicem ambusium esse lapidem in montium concuuitatibus, omnes ferè fateantur nature operum exploratores. Ob id enim pumicis species eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quam Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Tutecolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terra vs scribitur genitè, & sulphureis vaporibus, & butirum, que quam plurimi referri sunt montes, eodq; presertim, quod Græci pistaphalum dicunt. Pumicis vires duobus locis reddidit Gal. lib. 9. simpl. med. vbi de eo primum ita scribit. Si pumex inter lapsi

Pumicis ex Gal.

Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eodem ad vsus finire. Secundo autem loco idem de pumice disserit hinc verbis. Pumicem si inter metallica recensetas, calidissimum, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multo minus terram esse con cedent, nec mariorum haberi quodpiam. Atqui alioibi tamen de illo dicendum est: quippe qui in fornacibus indatur medicamen tia, & ea que dentes extergunt, partim uestionem non expertus, partim etiam vsus, quando videlicet alijs omnibus combus sibus similiter substantiam efficitur tenuioris. Ceterum uestione quoddam acquirat acrimoniam, quam vrsus lortione extit. Vt idem autem poterit splendorem conciliare, non tantum facultate; sed etiam asperitate, velut etiam si iuriss, aut testam, aut hoc be nus quippiam tritum admoetas. Que certe & ipsa splendorem afferunt, forte vtriusq; tum quia detergens habent facultate tem, tum quia asperitasant. Eundem in modum conusa desuta dentes splendidos efficit: Pumex qui Latinis, Græcis ἰσχυρὸς vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbins: Hispanis, Piedra pomex.

Nomina.

AAR.

SAL.

CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiarior Ammoniacus natione laudatur, si modo findi facile possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cyprici, & Megarici, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta falsi genera lacustris præfertur: sed multo ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritaus, aut galanus. Salis natura in commune perquam utilis est: adstringit, abstergit, expurgat, dissipat, reprimat, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quod alius alio sit præstantior. Quin & a putredine uindicat. Admisctur medicamentis pleuras abstergentibus, excrementa in oculis reprimat, & pterygia consumit. ceterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus in funditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropticorum tumores auxiliatur: dolores in faccis fotu mitigat, & pruritus sedat, ex oleo & aceto infricatus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, pforasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonfillis, vnaque cum melle tostus. Vlcibus in ore manantibus, gingiuis, quas humor uexat, & phagedænis, ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini femine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerastem cum pice, aut cedia, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus uersarum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo uitulino: furunculos, cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morbus bestiarum morsus, & ad fugillationes in facie ex melle, contra haustum opium, & fungos, cum aceto multo bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambugitis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto, ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fistili, diligenter operus, ne exiliat, cõditusque prunis, melle, usquedum effervescat. Aliqui fossilem subactõ polline oblinunt, & carbonibus subijciunt, usquedum eius crusta exuratur. Soler & sal communis hoc modo urit. Aqua semel abluitur, & siccatas in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

A l'ar. ex. p.

SALIS SPVMA.

CAP. LXXXVI.

Spuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inueniunt. cui uis eadem, quæ salis.

A l'ar.

MVRIA.

CAP. LXXXVII.

Mvria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis in funditur, etiam si nome intestina corripit: & ischiadicis ueteribus. Ad fetus, aquæ marinæ usum præstat.

A l'ar. d'ar.

FLOS SALIS.

CAP. LXXXVIII.

Flos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innat. A fumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, cen gari, interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguitur lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbat. Præterea syncerus non nisi oleo resoluuntur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacothecis, cicatricibus, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, misctur. Sudorem citè, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus; stomachum malè habet. Ad rotas, acipis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in uniuersum acris est, & feruentis natura: ut sal.

Sals omnia generis cõb.

SAL, quo frequentissime in omnibus ferè cibus utitur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos afferuntur carnes, pisces, aliæque complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentie; quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabria, qui fossitio quam pulcherrimo abundant, quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauitit & salis quibusdã fontibus, quorũ aqua diu igni ui excocta in sale cogitur. Fossitium officinæ Arabas secute salem genem uocat. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui vulgò dicitur Altononte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem comectus præter ceterorum naturam nec dissilile, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustris hactenus non uidimus, nec fluuiatilis, quanquam Plinius lib. 3. 1. cap. 7. tradit plures haberi lacus, ac flumines, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subiungunt, aperte testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Præterea pluribus modis, sed causa gemina, coactio humoris, aut cedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cecanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in notu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiam in natura salis differentie circa Memphis, extrahunt lacus, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur, sicut ad Citium in Cypro, & fluente, ut apud Castis portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenos. Præterea apud Bactros uerteris Othos, & Oxus ex appositis montibus deserunt salis ueramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem tribus, salis ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasici. Et hactenus habent se genera ex aquis fonte prouenientia. Sunt & quoniam natus salis, ut Indis Oremensis, in quo lapidarium modo ceditur renascens, & maiusque regum usque ex eo est, & nam ex auro, & margaritis. Effoditur & et terra, ut palam est, in more densato, in Cappadocia. Ibi quidem ceditur specularem lapidum

modo

modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabia oppido muros, domosque massis salis facit, aqua ferrum inuenit. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemaus Rex cum castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam quaedam locis capitis esse inuenit, detractis arenis, qualiter & per Aphricae Sinitia, usque ad Ammonis ora capulum. In salente crescent cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitatur facilius, Ammonico, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellatur. Similis est colore aluminis, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlichitis, ingratum sapore, sed medici nonnulli. Haecenus de sale Plinius. Caterum Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nec conuelli desit: quippe facilius, adure uisusque est, qui passim in sepalsariarum officinis uenditur, plerumque & Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant constari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adspiculari debeant, non equidem nideo, praesertim cum Germania, inde Perueniens conuehitur facilius, camelos non habeat. Sepalsaria, pariterque chymista Sal Armeniacum appellat, quod fortasse exsiliment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed istum meo quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach. Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri de lapidebus dyuissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparat, quod ab arena, quae Aegypti Graecis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Peruenit praeterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinū, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nihil aliud antiquis extitit, quam saccharum in saccharifera arundinis in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utitur iussostio, quod sepalsae zuccharum candidum uocant. Peruenit tamen animaduerendum est, quod quantquam Paulus, & Auicenna eum fortasse fecerit, concretum natura saccharum Ialem Indam appellant, non tamen fuerit tantandum, quod Inai legitimum Ialem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indae monte la picidarum modo seditur ingentibus glebis. Prout dicebat Mesues de sale tribens, Naphiticum, & Indicum ceteros sales praefellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorum bellicorum pulueribus exstretum, vulgariis notis est, de quo tamen Latius sequenti capite sermonem faciemus. Caterum salis spumans pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cum enim procella exoritur, intumescitque pelagus, spumantes aquae in altum sublatae, scopulorum cauitates replent; quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & uere, astius calidibus, in salem album concreant. Muria porro, quae innumera adferuntur edulia, nota omnibus res est, ut quae Iale tantum, & aqua conficitur. Sed quidam ueteribus flos salis fuerit, de cetero non auquam, neque plura quod scribam habeo, quam quae ad Dioscoride produntur. Eius tamen nomen in Plinio loco supra citato, sic inuenimus. Salinarum sinceritas summam facit iuxta differentiam. Quaedam enim fauilla salis, quae leuissima est eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturae, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubig. Odores quoque ingratos, eui gari, dissentiens a sale, non modo à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturque Niloe deferrit, & fontibus tamen quibusdam innat. Optimum est eo, quod olet quandam pinguitatem reddit. hęc Plinius. Porro color rufus ubiq; inis instat pictorios expetitur, & Germanie salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit, nam colore, & sapore illi non obstat, & respondet. Flos uero appellat Morello di sale. Peruenit cur non hoc plane affirmem, illud mihi obstat, quod color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus, quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, & quae ex Plinio paulo ante mentionem fecimus. Fuchius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctorem sententio edidit, nihil aliud esse putat flos salis, qui Dioscoridi & is auctori dicitur, quam balenam uicem, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Quae in re fortasse fecutus est sententiam Georgii Agricolae, uel metallicae acer rimi indagatoris. Sed ut neque sit, non equidem pessum horum quauis eruditerum uirorum iudicio omnino subscibere, nam plura sunt, quae in eo sententio mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti uocant uisquam: Croceum, neque rufum, ut salis flos inesse testantur omnes; uideri mihi licuit. Dein non mihi uideatur hoc medicamentum adeo liquidum, ut Galenus, & Aetius annere conspiciantur. Praeterea si gustum consulamus, difficili est assuetari, esse ipso sale uisio tenuius. Postremum cum Dioscoridi, & Plinio in Niloe flumine, & laeubus quibusdam tantum is inueniatur; nec usquam in mari, nec in marinis paludibus reperiri salis flos non uenerim, ubi sperma Ceti hoc euo colligitur, non ita facile adpossum ad credere dunt, illud flumen esse salis legitimum. Tamen ne uideat & Fuchio uero doctissimo, & ceteris, qui eius sequuntur sunt opinionem contentiosae dissentire, uelim ut aliorum quoque sit iudicium. Salis autem nomen in idem Galenus tum inter fossilia medicamentorum, tum etiam inter ea, quae in marinae sunt lib. 9. & 11. simplicium medicamentorum, sic inuenimus. Sal eiusdem genere facilitatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerum hoc differunt, quod salis de terra efflasi substantia magis sit compacta, ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus assuasi ipsa aqua protius liquefit, ac fessili hoc non euenit. Porro eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salcedinem habentibus nascitur, & estate uidelicet aquis astu ex ipis absimptis, cuiusmodi est Tragaesius non procul à Sminthio. Coniuncti enim illuc ante aquas spontaneas, quae admodum sunt calidae, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea estate omnis absimptur, à sole uidelicet arefactis. Porro quoniam locus ipse salcedinem naturam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, quo: ominationem à loco pariter & aqua sortitur. Nam spontanea & ipse illis in locis aquae Tragaesiae nuncupantur, potentia sanam exicatoria: & sanū, qui in ea regio ne sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porro dictum est & de Sodomis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantum refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamentis facultatem cognoscat. Igitur cum qualitas salia digerat, simul & contrahat contactum ad ipsa substantiam, uocatum ephrotrion in hoc differit, quod in ipso uinum modo saporem exuperat, tem expressit sit uideri, quem uocant amarum, tum habent digerendi, haud etiam contrahendi, ut sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum in eis, à totum quodammodo absimptur: & quod reliquum esse substantiae solidae, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura, qua corpora siccant, et à putredine detur. Quippe quae putrescent, excrementum continent humorem, substantiamque tum dissolutam, tum minime compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, cum nulli optimo, & corpus solidum, & compactum est, cum lapidibus, ea ut putrescant esse impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerū in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multo tenuioris naturae est, quam sal ipse, quare & extenuare, & digerere multo plus ipso potest: uerum quod substantiam esse reliquum, contrahere ut sal nequit. Caterum flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quam sal usus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. haecenus de sale Galenus. Sal Latinis dicitur, & Graecis appellatur. Arabibus, Melech, seu Melba: Italis, Salis: Germanis Salz: Hispanis, Sal.

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbat.

Salis uites ex Gal.

Nominis

NITRVM, SPVMA NITRI.

NITRVM, SPVMA NITRI.

CAP. LXXXIX.

Præfertur Nitrum leue, roscio colore, aut candido, in foramina dehiscētis, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penē purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia

Orb. 12. 1. infelisi.

Philadelpia Lydiæ delectur . secunda est Aegyptia . quin & in Magnesia Cariz gignitur . Vim , & vtioc-
nem falis habet , tam nitro , q̄ spuma eius . Præterea nitrum tormina sedat , si tritum cū cumino bibatur
in hydromelice , aut sapa , aut aliquibus , qua inflationes discutit : e possunt , vti ruta , vel anetho . Febribus
circuiri reductibus illinitur , ante suspectâ accessionē . Miscetur emplastris , qua extrahit , & discutit . Febribus
extenuant , & lepras abstergunt . Cum aqua autē calida , aut vino infusum inflationes , purulentes aures ,
& sonitus earundē sanat : sordes expurgat , cum aceto inflillat . Cani moribus ex b̄ asino adipe , aut
suillo medetur . resina terebinthina admittit furculos aperita : qua inſerit cutem cum fico illinitur :
oculis ad claritatem visus cū melle succurrit : & venenis fungorum , ex porta postū : aut si vberisus mo-
morderit , ex aquabis verō qui raurinū sanguinē biberint , ex laſerptio : hisq̄ qui cibū non sentiunt , uti-
liter obducitur : opisthotonisq̄ ; iam remissioribus , & luxatis cū cerato : in lingua resolutione , pani cō-
modē permiscetur . Aliqui supradicta carbonibus urunt , subiecta prius testa noua , donec incandescant .

b Mœum. &
y r̄m . i . capri-
no .

Nitri , & spu-
mæ nitri con-
sideratio .

Nitrum , & nitri spuma , quorum antiquis maximus fuit in medicamentis vsus , diu sanè est , q̄ ad nos cunctis deseruit .
Pròinde hallucinantur , mea quidem sententia , qui putant Salnitrum vocatum , quo ad tormentorum bellicorum pulueres
vtuntur , & ad fortissimas aquas consiciendas , quibus argentarij fabri aurum ab argento separant , verum ac legitimum esse
nitrum , cuius meminerit Theophrastus , Dioscorides , Galenus , Plinius , & antiquorum alij . Siquidem id manifestè demonstrat Tili-
nius lib . 3 . i . cap . 10 . vbi de nitro ita scriptum reliquit . Non est differēda & nitri natura , non multum à sale distans , & eò di-
ligentius dicenda , quia palmè est & medicos , qui de eo scripserit , ignoſcisse naturam , nec quoniam Theophrasto diligentius tra-
didisse . Exiguum fit apud Medos , canescentibus siccitate conuallibus , quod vocant halmbudaga . Minus etiam in Tiracia iuxta
da Phillopos , fordidum terra , quod appellant agrium . Nam quercu cremata , nunquam multum facitaturum est , & iam pridem
in totum omisitum . Aque verò nitroſe pluribus locis reperitur : sed sine viribus densanda . Optimum copiosius , in Clysia
Macedonia , quod vocant calastricum , candicum , purumq̄ ; proximum sali . Lacus est nitroſus exilente e medio duci fonticu-
lo . Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus , totidemque cessat , ac rursus innatit , & deinde cessat . Quo apparet solū natū
ram esse , quæ signat : quoniam comperitum est , nec Joles proficere quicquam , cūm esset , nec imbres . Mirum est & illud , scate-
trum faciunt , aquilones deterius , quia validius commouent limm . Et hic quidem nascitur . In Aegypto autem conficitur mul-
tum abundantius , sed deterius : nam fuscum , lapidosumq̄ ; est . Fit penè eodem modo , quo sal , nisi quòd salinis mare infundunt , Ni-
trum autem nitraris . Excedente Nilo siccantur , decedente moedent succo nitri quadragesima diebus continuis , non vt in Mace-
donia) stas . Si autem imbres aduerſent , minus de fumine addunt , statimq̄ ; vt densarij est ceptum , raptim , ne resoluitur in
nitraris . Sic quoq̄ ; olei natura interuenit . Ad scabiem animalium vtis . Ipsam autem conditum in acervis durat . Mirum
in lacu Aſcamo , & quibusdam circa Chalcida fontibus , summas aquas dulces esse , potariq̄ ; inferiores nitroſas . In nitro opti-
mum , quod tenuissimum , & idem spuma melior . Ad aliqua tantum fordidum , tanquam ad inficiendas purpuras , incūtasq̄ ;
omnes . Magnus & nitro vsus , qui dicitur suo loco . Nitraris egregie Aegyptiis ; nam circa Naxeratom , & Memphim tan-
tum solebat esse . Circa Memphim deteriores : nam & lapidei ibi in acervis , multiq̄ ; sunt tumuli ea de causa facti . Faciunt
ex his vasa . Necnon frequenter liquatum cum sulfure coequentes in carbonibus . Ad ea quoq̄ ; que inueterari volunt , illo nitro
vtuntur . Sunt ibi nitraris , in quibus , & rufum exit à colore terre . Spumam nitri , quæ maximè laudatur , antiqui negabant fie-
ri , nisi cūm ros cecidisset , pregnantibus nitraris , sed nondum parientibus . Ita q̄ non fieri incitatis , etiam si caderet . Et operi-
mentorum fermento gigni existimauerunt . Proxima aetas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in silencis mollibus
distillans , specus eos Calycas vocat : deus sole siccant . Optimum putant Lydium . Probatio , vt fit minimè ponderosum , & ma-
ximè friabile , colore penè purpureo , hoc in patellis affertur . Aegyptium in vasis picatis ne liqueſcat . Vasa quoq̄ ; ea sole ina-
rescentia perscitur . Nitri probatio , vt fit tenuissimum , & q̄ maximè spongiosum , si fuluissimè ; . Adulteratur in Aegypto
calce . Deprehenditur gustu : sycnerum enim facillè resoluitur : adulteratum pungit . Calce aspersum , reddat humorem vehe-
mentem . hec Plinius . Ex quibus liquidò constat , nostri vsus Salnitrum , antiquorum nitrum non esse , etsi insiccia eundem non
sit , quin aliquas nitri habeat qualitates . Peruntamen nemini vnquam persuasum velim , vt medicamentis , que intus in cor-
pore sunt , nitri loco Salnitrum absq̄ ; noxa imponi possit . Et quauis contrarium afferat scriptisq̄ ; tradant Mœnachi illi re-
uerendi , qui Mœsuum commentati sunt : non tamen credo , hoc id prius in se ipsis expertos esse . Quod nihilominus eos facere
decebat , si fraterna charitate ducti , sunt , vt alijs suaderent salnitrum tutò assumi posse cūm prima charitas (quod dictum fre-
quenter vsurpant) incipiat à se ipso . Nitri legitimi frustum , quod à Gulielmo Quacelbano Flandro Constantiensi poli mihi missū
est , notis omnibus genuinum refert , vt in epistolaram nostrarum libro fustius diximus . Nitri meminit Gal . lib . 9 . simpl . med .
die , vt pote exustione tenuis reddimus . Medicat itaque , & digerit : & sinitro in corpus sumatur , fecat , & extenuat cras-
sitosq̄ ; succos potentius multò quàm sal . Aphronitrum verò nisi grauis vrgeat necessitas , nemo denorabit , nitrum in
licentis stomacho : quandoquidem plus etiam litro incidit . Ceterum nitro vsu , simul & non vsu , & multo etiam magis eius spuma , eo nos in talibus vi-
uentium inter Aphrolitrum , & Aphronitrum , licet hæc re diuersa non sint . Nam vbi de Aphrolitro libro citato differunt , vulgæ-
ter vtilium , vt quæ de ipso vsu , hoc est , à spuma nitri , duabus vocibus legenda sit . Item , vt Galeno non aphrolitrum ab aphro-
nitro , sed vt rursus ; à spuma nitri aprè distingatur . Id quod & Augustinus Riccius Lucensis , & Leonardus Fuchsius , medici
etatis nostræ celebres , doctissime adnotarunt . Ceterum cūm Galeno aphrolitrum , siue aphronitrum spuma nitri non sit , quid
aliud sit , ingenè fateor me ignorare : neq̄ ; id aliud , quod sciam , hætenus explicauit . Quod Graeci r̄m̄ , & λ̄m̄ , Latini Ni-
trum nominant . Mauritanij , Batrach : Itali , Nitro . Quod verò Graeci ἀφρονίτρον non verbo dicitur : Arabibus , Baurach Afri-
ca : Italis , Nitro di Africa . Quæ deinde spuma nitri Latine , ἀφρο τῷ νιτρο ἔσται vocatur ; Arabicè , Aphronitrum .

Mœnachoꝝ
error .

Nitri , & a-
phronitri vi-
tes ex Gal .

Eligenda Fax maximè à vino vetere , Italico : finnius , ab alio consimili . Fax acci viribus lon-
gè acior est . Crematur , vt alcyonium , antè diligenter siccata . Sunt qui noua testa igni largè
urant ,

urant, usque dum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus facis glebam obruant, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitima uisionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendae facis acetii ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccataque. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter examinatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quae uisionem experta non est, tumores & per se, & cum myrtho cohi bet. uentris stomachique fluxiones illita distit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: stomas dicitur non dum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, siveque lactis impatientes, cum aceto peruncta, extinguit. Cremata uero, ungues scabros cum resina auferit. A ddito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota capillorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caliginis eadem abstergit.

Fax vini vulgaris notitia est, quin & ipsius adurenda ratio nota, sijs praesertim, qui ex hac alumen, quod uocant facis, conficiunt. Porro uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruste lapidose inflat: inuenitur officinarum uocabulo Tartarium uocatum, alium non obscure subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictum alumen citent, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito multibus momento, & saccharo: nihil enim incommode adfert hac ratione paratum. Adidum in deiectione diluta, quae ex sena, uel polyopidj radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectionum adauget. Sunt qui albu Tartarium faciant, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Tunc sic Graecis, Latine uero Fax dicitur. Arabice, Durdi: Italicè, Faccia: Germanicè, Hefen, & V uen stein: Hispanicè, Rajura de uino.

Facies, & tartari dicitur con sid. & uires.

Nomina.

Arceres.

CALX VIVA.

CAP. XCI.

Calx uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano coactae dimittito: postera die, si candidissimae fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usque dum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersae fuerint, in sicile nouum conijcito, & exacte pannis operiens, noctem unam conuiescere sinito: mane eam extrahens, ubi perfectò omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis ignae crematis, necnon è uili, & fusaneo marmore, quae ceteris praefertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim affumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aperia aquis.

Calx, cuius passim usus ad aedificiorum muros struendos, nota omnibus est. Praeter hanc fit etiam priuatiu ad uaria medicamenta & purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumque testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quae fit ex calcario lapide, uentris, & emplastris admisceant, eam primum demergentes in aquam, usque dum profusè dissiliat, ac subinde lanatis diebus plurius, assijs sepius uentis aqua pluuiali, uel fontana. Vale enim sic elota ad contumacia ulcera, quod absque morfu ualentur sciet. Ob id itaque unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendum uel uicera, eaque praesertim, quae uenera lue contrahuntur. Quoniam prodest ad amblybia, & alia, quae non facile curationem admittunt: Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent: deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimant. Calcis uires descriptit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quae Graecè dicitur, uehementer urit, minusque inducere crustam potest. At uero temporis progressu proxiim nec cristam quidem gignit, tamen etiam eam, quae calcariu, carumque licet. Porro si laetetur in aqua, suam mordacitatem exurit, efficitque non uicariu: uires hoc est licium: at ipsa absque morfu resiccat. Ac si bis, terque non amplius abluta fuerit, plane mordacitatis experti consistuntur, ac sine uire absque mordacitate exiccat. Calx uiua Latinis dicta, Graecis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italicè, Calcina uiua: Germanicè, V ueglefcher, & kalk: Hispanicè, Ca.

Calcis coad.

Calcis uires ex Gal.

Nomina.

T. J. S.

GYPSVM.

CAP. XCII.

Gypsum uim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresque cohibet. sed potum, & strangulationis modo iugular.

Gypsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa fere Hetruria, ibique commodè frequenterque expetitur: et mentariis ad edum fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facile scissili: qui tamen non longa uentis uitorretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horum spatio perurit. Tandem deinde in puluerem, & incernicium excutitur. Praestantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquae immistit agrè lapide sic, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Graecè dicitur: dicitur. Item ex alio quodam lapide uinei coloris, è quo in Hetruria toruo patine, & alia uasorum genera conficiuntur: Hinc alabastrum appellant: sed perperam. Gypsum uires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, ita differens: Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenaum, lapidiformemque corporum facultatem, aqua desiccata dicta sunt, in super hoc adiunctum habet, quod est facultatis emplastrici. P. uires enim ipsum ad se se, cogitur, lapide sicque maceratum. Quamobrem sicis medicamentis, quae ad sanguinis eruptionem accommodantur, committitur. Nam ipsum per se lapidiosum fit, & durum coactum, ac congelatum. Proinde rigare, diluereque illud excogitatur, tenui alioque oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uero, quod sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perulide sunt molles, & excedit. Gypsum combustum non aequè emplastricam uim habet: ceterum tenuiorum est partium, & ualentius desiccatur. Quin & reperculiorum est, maxime si maceretur oxycrato. T. J. S. ita Graecis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gypsum seu Giespm: Italicè, Gesso: Germanicè, Gyps: Hispanicè, Yesso, & Alges.

Gypsi histia.

Gypsi uires ex Gal.

Nomina.

T. J. S.

SARMENTITIVS CINIS.

CAP. XCIII.

Sarmentorum cinis urendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo unctis, fractis neruis, articulo collisio nibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrecentias carnis in seroto reprimat.

reprimat. Serpentiū, canumque moribus illius ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuum contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, falo, & melle.

Cineris omnibus uires ex Gal.

Cinīs omnis quī sit notius est, quā ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uīuersū differens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliqua sic nuncupantur, compulsa ex contrariis sunt qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim uel fuliginosum, quod Græcè dicitur ethalodes, siue lygrydus, siue quomodocumque quis appellare uolet: etque hæ sãnt partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unã asportantur, atque abeunt: Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmis, & mor sui carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatūra præditus est, sed pro combusta materiæ diuersitate uariatur. At uesico quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodidit, cum ficulneus eius modi omnis qualitas sit exerts, utpote cum & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: uerim plena succo talido tibi sit, coque acri et calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoque, cum aliud ad manum non esset medicamentum, per hunc sanguine suppressisse eruptionem. Verum nullus inquam ad tale uti ficulneo debeat. Siquidem hic acrimonia multum, aduen- tisq; facultatis obtinet, nisiã absterfionis: & uterque differt ab eo, qui ex quercin lignis conficitur, tum quod in eo fuliginem multo est acrius, tum quod in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tibiñalo torretur, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, ueluti naturæ igneæ, quod uocant iperocia, prædictæ elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis teruè lauatur. Ceterum si marina aqua abluta sit, acemum digerit. Dicitur porro de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Tæpæ Græcè dicta, Cinis Latine uocatur. Arabice, Chamad, siue Rama: Italiçè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Namina.

ΑΛΥΟΝΙΟΥ.

ALCYONIUM.

CAP. XCIII.

a Orib. addi. euasus dicitur. fistulosum.

Alcyonij quinque esse genera conpertum est. Vnum enim spissum, & acerbis saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litibus inuenitur. Alterculi forma, & colore magis purpurcum, quod Milesum quidam uocant. Quartū fuscidius uelleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumiculosi, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicum appellatā gignitur, patrio nomine halosachnen uocant. Duo priora in fecminariū sublegmata assumuntur, contra lentiginis, lichenas, lepras, utiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquodq; corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in uescica colligunt, idoneū est: item renibus affectis, aqua inter cutem, hieni. Vitum autem, & ex uino illitum, alopecias colligit, idoneū est: item renibus affectis, tibus aptum est. In alia flegmata, pilothraque assumitur, cum fale mistum. Si, iuxtaquam alcyonium cremare uelit, cum fale in crudum fistile mittat, & oblinens uasis spiraculum luto, quia fornaci maderet, & cum siginum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lauatur ut cadmia.

Alcyonij histio, & confid.

Alcyonium (ut Plinius est auctor lib. 32. cap. 8.) sit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonium, & ceterum alij est foribus spumarum crassifcentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinerum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculis. Quartum pumicosius, spongæ puri simile, pe ne purpurcum: quod opemum, hoc è Milesum uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est, hoc Plinius. Qui tamè quantum fungi figurā, cuius meminerit Dioscorides, & Galenus, silentio præterit. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari fident. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officina Spumam maris uocant: quod sic item uocet Arabes. Ceterum rursus Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidoque materie, Vnctis primum ni eblearum marinarum, que aculeis rigent, & uulgo appellantur Garufe, nidum esse affirmant. Primum, & ultimū genus plus uentus in sephasis inuenitur. Porro in hoc capite in uulgaris Dioscoridis exemplaribus uonnulla (ut plane suspicio) uerba de nidis uentus de sephatis quartū alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Auger suspicione Oribasij, cuius lectio hoc loco habet, que species meminit. De Alcyonij differenti Galenus lib. 1. simplicium medicamentorum, suis uerbis. Alcyonia omnia deterunt, ac digerunt, qualitate habentia acrem, & calidam facultatem: uerum aliud alio non parum plus minusq; est, & in his ipse, quæ diximus, secundum partium essentia totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & grate, odoris prauis, acris, n. tertium uires, spongæ in specie simile. Secundum uerò aliud figura longiore, leuè, & rarum: odore habens similem phychem. Aliud postio similiter, & leuè, & rarum, uerum lanis fuscidius simile. Denique, & quantum extrema superficie leuè, ceterum interna uere possit. Itaque cum duo prima lichenas, albos, leprasque, adiuuent, præterea eum splendidiorem competentia uel, sed etiam exoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliat. Porro quod tertio ordine recensimus, omnium est tenuissimum: itaque usum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuliginosum, tamen essentia. Quatuor autem eiusdem cum hoc specie uires obtinet, uerum haud parum impetillores. Quod Græci ἀλκυονίου, Latini quoque Alcyonium dicunt. Arabes, Zebobalbar, seu Zebd albar: Itali, Alcyonio.

Locus Dioscoridis suspicius.

Alcyonij uires ex Gal.

Namina.

ΑΔΑΡΚΕΣ. ΕΒΥΤΙΤΗΜΑΡΣ

CAP. XCV.

Fit in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salis lago, humidis & palustribus locis liccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis.

similis, & omni forma molli acyonio, & aliquantum cauo proxima, vt videri possit lacustre acyonio. Ad euellendas lepras, lentiginas, lichenas, & vitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa vis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ichiadicis prodest.

Adarex 606.

Conarij la-
fuis.

Adarex vires
ex Gal.

Nomina.

Leginimam Adareon, que Dioscoridis, & Plinii placitis respondeat, hactenus non vidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius libro. 16. cap. 36. Quam postea libro. 32. cap. 10. vocavit calamochnum, sic inquit. Inter aquatilia debet & calamochnum. Latine adarca appellata. Nascitur circa arundines tenes, & spuma aque dulcis, ac narinosa, vbi se miscet. Vbi habet castissimum, ideo accopis additur contra perfrictionem vitia. hactenus Plinius. Porro vero eos hallucinari credide rim, qui persuadent id esse Adareon, quod vulgo Italis dicitur Palla marina. Siquidem hęc in mari tantum nascitur, non in paludibus aque dulcis, & ibi non arundinibus, neque herbis inhærens visitur, sed in sicco reperitur litore, vndis simul cum alga præcisa, pile omnino similis, que in lactentium hedorum ventriculis, ex lactis vna cum lacte pilis, plerumque reperitur. Adare quod hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (vt Plinius inquit) deprehendatur, neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminuit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens que Crito ad conseruandos, augendos, itemque ad desummo preseruandos capillos scripsit. Vbi cum interpres Conarius vir aliqui doctissimus, ignoraſset quid Critoni & Galeno intelligeretur per *σπιγγίον βαλεαρίων*, forte suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiam marinam perperam interpretatus est: quandoquidem lectio illa vera est, & verendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicoloſius Myrepsicus in quadam vnguento ad lumbros, vbi sic habet. Pila marinis, que reperitur in mari rotunda, vt lana congesta. Ceterum Adareæ vires reuulsi Galenus libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcon aliqui masculino genere adarcon, alij feminino adarcon dicunt, essentia quidem sua velut spuma est aque salis concreta, circa arundines, & farragines crescentes. Acerrimum hoc est, simuſque calidissimum medicamentum. probe & per se inuitale est, verum commiscetur iis, quas vim eius retinet, itaque est admodum: vtile in iis affectibus, qui exalferis postulant, spongiam marinam, nam intro in corpus ipsam sumere est impossibile, nimirum est iurium vehementia. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcum à marina sphaera plus in vna facie, & vtrius differre. Id Græcis *ἀδάρων* & *ἀδάρων* vocatur, quod Latinis itè Adarcus, Arabibus, *Adaribi*, Athrabichis, Adaraca: Italis, Adarec.

ΣΠΙΓΓΙΩΝ. SPONGIÆ.

CAP. CXVII.

Spongijs alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos conuincant. For- minas autem, que contrarias dotes habent. Vrruntur ec, vt acyonio. Recentes sine pingui- dine vulneraria sunt, & tumores reprimunt. recentia vulnera ex aqua postcaue conglutinant: veteres sinus ex decocto melle iungunt. Vestus autem inuitiles. Arida ligata lino, si penicilli modo adigantur, oculosa vlcera, calosque laxant. Siccæ recentes & vacuæ, senilia vlcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatum exedunt, imposita fescant: sanguinis profusiuu sunt. Crematoria cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: vbi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vitulus in acipiorum medicamentis laure cinerem. Omnium cinis cum pice crematur, profusentem sanguinem sistit. Can didæ cura sunt, & mollissimas recentes per ætus pinctæ salis spuma, qua petris coheret, in solantur in uer hæc, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscissa fuerunt, deorium. Siverò æstiuâ serenitate ad lunam sternantur, persulfæ salis spuma, aut maris aqua j maximum candorem referent.

Spongiarum genus (inquit Aristoteles libro. 5. cap. 16. de historia animalium) triplex statuitur: nam alia raris, alia spissæ, alia que nominant achilleas. Tenissimum genus id tertium est, spississimum, & validissimum, quod galieo cretisco inseritur, eoque minus ciereſtrentum posse notatum est. genus hoc inuentu perquam rarum est. Que autem in genere illo spisso præcisa sunt, aque aspera, nomine birici nuncupantur. Que quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus litoque aluntur. Cuius rei argumentum est, quod capte limo refert: omnes veniunt, quod certè indicat ceteris quoque aduentibus cibum per ipsam adueniunt hauriri. Imbecilliores propterea sunt spisse, quam rare: quia minus albo raris hisu inueniuntur. Sensum etiam spissæ esse aiunt: argumento quod ad euulsos accessum contrahuntur, ita vt euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quietes status, tempestasque irget, ne sua de sede pellantur, Sed sunt, qui de hoc dubitant, vt qui Toroniam incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam velut tineas lumbrosicose, & eiusmodi alias consistere intra spongas, atque ali: que eas & euulsis spongis, piciculis saxatiles deuorant, que vbi radices abstinent totas que ingrentes saxis remanent. Si euenerit forte, vt spongia abrumptur, residuo itum renascitur, & compleuit. Magnitudine amplissima solute ille, & raris spongæ, augentur plurimæ, que circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ que sisse: nam achilleæ torosiores iis constant. Omnino que altis, tranquillisque in sunt gurgibus, mollissimæ sunt: status enim, ac tempestates spongas quoque, vt cetera alitla reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quocirca optime iuxta aras conperuntur spongæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, vniuſque nigricans est. Achærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistula quasdam inanes, sed pluribus passim particulis hesitant, & quasi membrana exenta subſessatadicibus earum videtur. Superne autem ceteri meatus conereti propemodum latent: at vero quateri, aut quinquepart, per quos passi existimantur. Hactenus de spongij: Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongij historiam acceptam, referre potest, quam libro 9. cap. 65. scripsit tradidit.

Idem de spongij
100 ff. de iur. iud.
de an. candidi
hinc no pauce.
Spongiarum
hinc ex Arist.

Spongiarum
vires ex Gal.

Spongiarum vires memoria prodidit Galenus libro 11. simplicium medicament. his verbis. Spongia ista acris est & auge- uentis potentia. Vtebatur ea preceptorum meorum quicquam ad sanguinis eruptiones, que manuali opera inueniunt. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cum vero è ves polleceret, bitumem in primis imbebat, sine eo careret, pice. Porro admodè eam partibus sanguine profluentibus etiamnum adrentem, ut & crista partu induceretur, & ipsam spongiam vſte corpus, cen operculum quoddam accipere. Ceterum spongia ista nota per se, non sicut lana, aut linamentum (quæ per se, & raris, id est, capitulum vocant) materia duntaxat est, que humo è infundendo excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Ita quæ ietes, si ea sola utaris in ulnere, cum aqua, aut exyrcato, aut iuxta, non sicut lana, aut linamentum, ut sit est adictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, que uocant enema. At si non nota sit, sed usui accomodata, palmam exyrcatis, quantum à noua superetur, sine uulneribus eam imponas, sine aqua prolens, sine exyrcato, sine uino. Nec mirum est, cum in spongia noua seruetur etiamnum ea, quam amari accepit, facultas modicè corpora y y exiccandi.

Nomina.

excitant. Atque hæc quidem præstare potest. cum etiamnum servat maris odorem. Nam temporis spatium, etiam si nunquam istis accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spōgia que Latine, σπγγια Græcè dicitur: Arabicè, اسفنجي albari, seu albar. Italicè, Spongia; Germanicè, Badfchuam; Hispanicè, Spongia; Gallicè, Esponge.

I. 491. 1. 1. 1.

CORALLIVM.

CAP. XCVII.

† Dicitur in tota, ubi quædamque sicut et in aliis partibus, ut in spongia, quæ in mari est. Cum enim præferuntur Venetiæ, et omnium mariorum depulserit.

Corallium, quod aliqui lithodendron appellant, marinum esse fruticem constat, qui alto extrahitur, duratur statim atque emergit, tanquam offuso acre proinus concrefcat. Plurimum invenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis figuratæ, nec fecus terenti facile cedens, æquabili uideatque cœcrotene, rursus alga, aut phaci marini odore, quàm ramossissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uti ofum existimatur. Ad stringit, & refrigerat medio crite: excrefcentia coærcet: oculorum cicatrices abstergit: vicerum caua, & cicatrices explet. Conlicentem absumit. Quod antipathes uocant, corallium esse abstrahunt, specie tantum distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramofum magis. Vires supradictis habet.

Coralli con-
sideratio.

Corallium, quo vsque adeo abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullaque puella, quibus non gestentur Coralli monilia aut collo aut brachijs suspensa, quo item utuntur faming in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrreno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos deferunt. Ceterùm est rubri tantum, & nigri meminere Diofcorides; reperitur tamen quod nivesi sit candidior in ipsâdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumque, sed leuius ac rariius, & spongiatum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proutde eo videntur medicis, ubi opus est maiore refrigeratione. Corally meminit Plinius libro. 32. capit. 2. ubi de eorum scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicus margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallo: nanque ista persuasione gentium consistant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio vocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Staebadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nasitur & apud Granicas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Bacce eius candidæ sub aqua, & molles, exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna sativa, specie, atque magnitudine. Aiant tactu proinus lapidescere, si uiaut. Itaque occupari, emelli que rebus, aut acris ferramento præcidi. hæc de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quam maxime rubens, & quam ramossissimum, nec scabrosissimum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concavum. Authoritas hæc carum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est, quam faminis nostris vicinis Indici. Arafices eorum, vatesque in primis religiosum id gestamen amolientis periculis abstrahunt. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, & galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est vendibilis merce, ut perquam raro conerant in suo orbe. Sarcuulis infante adalgati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tantum mirari sibi, quod tem facile sibi persuaserit, corallium per se bacca ferre, quasi corna sativa specie atque magnitudine, perinde ac cætera arbores, suos proferat fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercatorum exercent, nullas per se baccas edunt. Bacce enim, que in coralliorum mollibus cornis, ac carasis similes videntur, ex ipsorum truncis torro, & lima prius parantur: non nisi in vitæ lapidis puluere, & terra quadam, quæ à Tripoli Africæ adfertur, exspulsiunt, & lucidum leuorem contrahunt, cum ijs duntius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circinquoque mystosa eximuntur, nec tunc vlla ex parte rubescunt, verim inde artificibus tradita, deerso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Diofcorides Antipates vocari ait, primum vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui pæsi hæc pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas de Gargano Apulie monte afferre solet. Ea enim prope radices brachij ferè crustudinem æquat, & à medio trunci in ramos sese diffundit: res quidem visu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalgatur, hauriendâque præbetur. Corallium aëdes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensum abundantiam colibet, dentes comitos firmat, de quatuor gingiuas emendat, itemque oris ulcerâ sanât. Potum dysentericos inuat, seminis profusum in viris, nocturnasque pollutiones, & in mulieribus albos vteri fluxus reprimunt. Recensetur inter ea (Aucenna teste) que cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac vesicæ calculi mala in puluere igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sapinus potu, tradunt licet quoque absumi. Sanguinem reicientibus aut excreantibus medetur. Cimio eius miscetur oculorum medicamentis: sifistat enim ac refrigerat, vlcera caua explet, cicatricesque extenuat. Corally meminit Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hæctenus non reperi: tamen libro septimo de compositione medicamentorum plura describit medicamenta ad incipientem phthisin, hæmopticos, & suppuratos, que corallium excipiunt. Quod Corici nosse dicitur, & ad idem præparatum, Latini Corallium nominant: Mauriani, Bassad, Mergen, Besa, sive Morgian: Itali atque etiam Hispani, Corallo; Germani, Coraln; Galli, Coral.

Plini lapis.

Coralli factu
tates.

Nomina.

Albos epōgius.

LAPIS PHRYGIUS.

CAP. XCVIII.

Phrygius lapis, quo infeciores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Opum habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem vino resinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutum confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, usquo adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cetero medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapi-
dis comita.

Quimibi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hæctenus neminem inueni. quippe cum nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, vlllo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desit. Plinius, cum ignorasset, Phrygium lapidem simplicium medicamentorum, his verbis. Pyrite facultatem habere existimatur, & Phrygius, quem uocant. Sed eo tem per vitor combusto quidem ad ulcera purida, idque aut ipso per se, aut ex aceto, aut anomelia, aut oxycrato: ad oculos ne- rō medicamen-

Phrygii lapi-
dis iures ex
Gal.

ad medicamentum sicca efficiens: quod multi nunc acceptum a me obinunt. Misceatur ei & alia quapiam. Dicitur autem de ipso opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: valem dixerunt, habens quiddam adstrictivum, simul & mordicatum. Dicitur vero superius esse, ea esse omnia optima medicamina, plurimumque visus, quos mittas in sese haece duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. Ab eis quoque Graeci, Lapis Phrygius Latine appellatur: Italis, Pietra Phrygia.

Ab eis dicitur.

LAPIS ASIVS.

CAP. XCIX.

Asius lapis affumi debet pumice colore, levis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutci coloris ad intum actas habens. Eius flos salingo subflava est, summo lapide infidens, & compage tenui, colore in aliquibus albo in alijs pumici simili, ad luteum urgentem: ad motus lingua aliquantum mordet. Vim habet uterque adstrictivam, & modice erodentem: admissus liquida pici, aut terebinthinae, turbercula discutit. Longe validior flos existimatur. De cetero siccatus flos vetera ulcera, & cicatrici repugnancia sanat. Excrecentia cohibet: tetra vlcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depauperantiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, mifto raba tomento, & lientios ex acero, & vina calce. Prodest flos ex melle phthificis linctu. Podagria in manur, pedibus in solio ex eo lapide excavauto inditris. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absument, cum uijc nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmia modo lauat.

Amesius in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Assim lapidem mihi incongnitum esse ingenue confessus fuerim; legitimam tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guicottinus sepiassanus diligens aeque ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis profus notis ac verbis Dioscoridis descriptioni reclamaret. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcantibus fodinis, quodam in monte non procul a pago, quem Leugium nominant. Est enim hic pumiceis instar levis, fungosus, friabilis, lutci coloris intercirculantis venis: Hoc, quod carnes absumat, vebatur antiquitas ad defunctionum sepulchra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idque Graeci appellauerunt sacra phagium. Quod manifeste declarat Dioscorides, cum inquit, το εστιν επαρκετης υγιας, id est, loculi defunctionum carnes absumentes ex eo fiunt: Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpreibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes, noceam vasa palarem vererunt. In quo mihi plane non videntur mentem Dioscoridis affectu. Quam probe affectus, nostraeque sententiae adspicui cognoscitur Plinius libro 36. cap. 17. ubi de lapide Assio sarcophago, ita scribit. In Assio Troadis lapis sarcophagus fissilis venis candidior. Corpora defunctionum condita in eo absumi constant: Galienus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquit. Est & alius lapis in Assio proveniens, quem ob id ipsum Assion cognominant, non durus ut petra. Siquidem color illi est, pariterque consistentia eum topis, friabilis, & laxus. Inmutatur, ei quiddam farinae tenuissime admixto, qualis in pituitorum partibus adhaerere visitur. Appellat hoc medicamentum petre Assie florem. Est vero & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra vero, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamen vebementior inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tamen quod magis colliquet, ac digerat, & vultu sale condita seruet: sed & quia haec praestet absque vebementi mordicatione. Habet & salcedinem quandam in gylis hic Assie petre flos: ut coniectura sit, illum nasci ex eo quod ros ex mari in petram residens, postea a sole deficcatur, haec tamen Galeni verba. Quae quidem si paulo diligentius examinasset Galenus medicus, aliqui nescit etiam celebris, non tam facile forsasse suam promississet sententiam libro de compositione medicamentorum: quod scilicet Assie petre flos sit ille mollis, albus, & tenuissimum materia, quam farinae, quae partibus molarum inheret, similem exundant vereretur mirari, rursus, sacraque montium: ex qua sit quod Salmistrum vocant. Porro quod haec non vere sit Assie lapidis flos, omnibus vis perspicuum fiet, qui rem haec accuratius expendunt. Nam praequam quod ea ducerentem lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Assio lapide, qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui ab eis dicitur & Graecis, Lapis Assius, & Assius Latine vocatur: Arabice, Hager Assos: Italicè, pietra Assia.

Assi lapidis consideratio.

Assi lapidis histi. & vices ex Gal.

Fuch. error.

Ab eis dicitur.

LAPIS PYRITES.

CAP. C.

Pyrites lapidis genus est, ad quo as conflat. Eligi debet exis similitudine, facile scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continetur: itatur foliibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copiosio melle perfusum deiciunt, & ubi ad suum colorem uergere ceperit, extrahunt: efflatoque cinere, rursus madefactum cremant, donec aquabiliter afflicatus, friabilis reddatur: siquidem saepe facies summa solum uritur, ita crematus, siccatusque reconditur. Si oleo opus sit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quam usui vis est exalfacebat, ab tergere, ofusum oculis caliginem expurgans, duritiam conuocare, & concoctas discutere. Resinae acceptus excrecentia in carne cohibet, sed calorem quandam, & adstrictivam parit. Ita usum nonnulli diphyrges appellant.

Lapidem, quem Graeci Pyritem dicunt, officine cum Mauritanis Marchestum vocat. Verum quamquam vniuersi lapides, quibus ignis thalyde excoquitur, pyrite appellari possunt: cum tamen Marchestia appellata ceteris magis scintillis obaleat aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam ceteris praestantior. Foditur haec omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diversia, plerumque tamen, ut Plinius inquit lib. 36. cap. 19. Javensis simillus, vel argenteus respicit. Cognitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu, quo fit, ut ferè semper reperitur in montium cacuminibus, ubi aurum, & argentiverna, in profundo delitescit. Sterilis haec magna ex parte, quod ut chrysis existimat, ex impurissimo sulphure, alijsque incoctis partibus metallorum sit conflata, quammodò fossiles in Germania, extra caeuernas Pyriten tanquam insitum periciunt. Verum tamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, vel es intra se continet. Idcirco rectè praedit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo es conflat. Quod cum ignorasset Albertus, omnem Marchestiam insitam esse asseruit. Pyrites non solum in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commixtus, sed etiam in quibusdam Mifijne stannis, vix rotunda facie, & ceteris durior. Non pyritem habentem crystallato, berillo, amethysto, chalcantibus, Mifij, chalcitis, Mivio, atque nigmento, & alius lapidibus aduati adeo, ut cum scissibus omnibus lapidum hinc cognationem habere et ediderim. Pyrites vires res dicit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum in his verbis. Vires eorum,

Pyrites lapid. conti li.

Pyrites vires res dicit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum in his verbis. Vires eorum,

Pyrites vires
ex Gal.

qui nullam facultatem possident, est & pyrites quem vocant, quo vitum digerenti emplastro admisso: adicitur ei & schistor, ad hoc medicamine, & pus sepe numerus & consistentia grumosa in statim intermedis musculorum nota, per halitum digesta sunt. Ceterum ubi in usu vocatur lapides omnes admodum vebementer contusi, atque ad laetorem redacti sint oportet, similiter atque ea, que in ophthalmicis facultates admiſcentur. Etiam nisi pollinis instar comminatur, adeo vt in profundum corporis, quibus applicatur, subeant affimiles manent istis marinis, & fluuialibus arenis, que & ipsa communem omnium lapidum vim possident. Si quidem exsiccat tumentem ex hydropo carnem, videlicet laborante in eis ex calcassis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis vitium, tanquam praeditis, ad ophthalmicas, & sistentes tunc vultuere profusum facultates, praeter ea ad glutinandam pleura, cicatrice laudanda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad haec omnes sunt vitiles, velut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, obſurgendumque, tum detrahendum, extenuandum, detergendum, valenter que succidendum, & colligandum. Qui lapis Graecis dicitur *pyrites*, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager ab sine Afrisina: Italis & officinis, Marchesina: Germanis *Kis*, & Eretz *stusoff*.

Abos alperitris

L APIS HAEMATITES.

C AP. CL

Hæmatite la-
pidis confidit

Hæmatites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sordē admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excaustoriam aliquantulum, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fradās, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxionem mulierum in vino: & ab ijs, qui sanguinem receperunt, cum succo punici mali. Finit ex eo cuticula, & collyria oculorum viuisapta. Vriur ut Phrygijs, sine vino duntaxat. Modus vsusque nis est, ut modicē leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatitem ita adulterant. Denſam glebam, rotundamque, schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in urcum figini operis, qui seruentem cinerem continet, condunt: paucaque interiecta morâ eximunt, experiturumque si trita ad ceteram hæmatitæ colorem reddat. quod si ita res se habet, reponunt: fin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confectus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites loquē fecus hic in colore habet: namque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, uehementer ambuſto. In Aegypto sponte naturæ cum metallicis enascitur.

Hæmatite ui-
res ex Gal.

Hæmatites lapis, quo omnes in vniuersum medicæ officina abundat, quoque pictores, & lignarij fabricantur, vulgò vocatus Lapis legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic alius est lapis mollis per se promouens in montibus, apertis locis. At legitimus scissilis est: & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cum Graecis sanguis eius dicitur. Hinc persimilis est, quem schistorum vocant, cuius historiam, & vires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hetruria fluenta: quæ in Italia Britannij agro, sed peregrinus montibus cedentes. Variat tamen hinc lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginus instat, quibusiam instat, ut pernitissimè àquè ad doctissimam Agricolam in suis de scissilibus naturæ floribus diligenter adducunt. Hæmatitis foecitas habet in Valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illustrijs Comes Ioachimus Schleichius, quod eorum est, vt inde optinam ferrum conspiciant. quo fit, vt nil aliud sit hæmatitis lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum aut ornant, & inde operantur, si sine hæmatite facere nequeunt. Namque ea aureas bractæas ferro prius circumdatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente. Hæmatite vires memorie prodidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit.

Hæmatite ui-
res ex Alex-
andro.

Porro talium quoque unus est hæmatites, quem vocant, à coloris similitudine id appellatiōnis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lactis similitudo conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis quantum habet adstringitiois. Merito itaque austeri sunt medicis ocularibus scissilibus lapidem miscere hæmatitem. Ac solo eo vti possit palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone aspersæ sint reddite, ex oro ipsum diluens: ac si magis etiam, per sani graeci decoctum. Sin verò citra phlegmone, ex aqua. Incipito verò semper à modicè humiditate, per specillum infundens. Vbi autem, quæd vires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficias, ac tandem adeo crassum facies, vt specilli nucleo inungas, secundum iubectionem, aut enersitatem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expulsiōni conuenit, omnibusque pueris. Porro siccus, si ad tantum redactus fuerit lenorem, vt puluillum referat, repressit excrementa, atque eo nullus folo, atque per sese vitur. Ego verò ad ea, quæ dixi, vsus sum facultate eius ex gustu qualitate comperit, cum non ex experientia periclitari vellem, nunquid rectè conuiescissim. Et ipsa quidem oculum ulcerosa, vis per se cicatrice includit (vt paulò antè comprehensum est) attritus, ceterum aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habet. hæcenus Galenus. Miris item laudibus exultit hæmatitem lapidem Alexander Trallianus, sic inquit: Ego sanè nonni frequenter me sine theriaca, alijsque pretiosis: antioditis multos curasse, lenibus yfura medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vfus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reijciunt, cum succo punici mali, & granis, vel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelidit. At lenigare ipsum curtos oportet, vt in tenuissimum puluerem redigatur, sitque aerens, & vento persimilis. Dedit ego ex (simpula quatuor, & paulò amplius minusse. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum est, quomodo rixos exsiccarit sanauerique, vt non amplius pus generaretur, neque eger tussi infestaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quedam ex faucibus, sed etiam asperam artæiam expurentem, ac mirum quo modo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam generantibus. Exhibui autem ego postum medicamentum frequentius, vt commodius distribuere tur. Quare cum crebro ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitanti autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undique constructum, colligatumque in poculo, quod vinum odoratum modicum habebat, suspendere permisi, idque per totam noctem iam inde ab ipso esse: extraxi autem tenuem, aeremque eius partem, vt eger solam vini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane liberet habebat, ei praecipit, atque hoc sanè agendo, bibendoque continue, sanitate recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, consuetæ agendo viuisibus se constare sentiret. Hoc de lapide hæmatite à ijs, & vsu comprobata conscripsi. Hæcenus Alexander lib. 7. cap. primo. Hic lapis Graecis dicitur *hæmatites*, Latinè, Lapis hæmatites. Arabice, Sedenij, Sadenegij, seu *Alfadnegij*: Italicè, Pietra hæmatite; Germanicè, *Bluct Stein*.

Albos 210202

Schistos lapis in Iberia Hispania gignitur. Probaturnaximè, qui croci colorem æmulator, friabilis, suapte natura fitillilis, concremento, & alterno coherentium venarum discursu, pectinum modo, Ammoniaci fali similis. Vim exhibet hæmatitz, sed ad omnia infirmiore. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad prociencia, rupta, item genarum crassiãtiem, & uuas oculorum, magno opere efficacis est.

Schiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (vt Agricola vir clarissimus est auctor) non solum in pluribus Hercynia Sylua locis foditur, sed etiam in Bohemia, vbi & nos quoque eum aduenimus. Catero cum de viribus cum hæ matite certet, hic eius vires nobis suppleri poterit. Meminit schisti lapidis Galenus libro nouo simplici. medicamentorum, sic de eius viribus differens. Lapidis hæmatitæ persimilem vim obtinet, verum vocatur schistos, ac post eum galactites. At meliutes caliditatis etiam nominabil, vt dixi, adiunxit. Vt itaque vnusquisque ipsorum, euter, ac sensum ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur; est tamen mitior. Porro mitiora reuocata partibus etiamum phlegmone afflictiis semper gratiora sunt, atque iucundiora: ceterum liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quam quæ perferant valeant. Albos 210202 ita Gracis, & Latinis Lapis schistosus, & Italis Pietra schista appellatur.

Schisti lapidis confid. & iures. Nominat.

Albos 210202

Ingatarum lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerumque, & squallidus, crustosus, perquam leuis. Vis ei molliendi, & discutienti. deprehendit fonticum morbum iussitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quâ infuens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagates, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Lapidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ ab Anipente (Germani Ifruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prius notis à Gagatæ historia diffidentem. Nam præterquam quod igni admotus confestim accenditur, flammâque contrahit, ac bitumem redolit, squallidus est, & niger, crustosus, & perquam leuis. Hoc sciatet in vniuersum Flædiã, Cimbriã, vbi lignorum penuria incola hoc tantùm lapidem sibi comparat. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiana agro, de cuius fodinis nuper inuenti glebâ misit ad me Tridato Satus Santinus diuersis pharmacopola ad Coraly insigne. Fuchsius vir aliqui eruditissimus magno errore putat (vt libro primo retulimus, cum de pissifalato differeremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissifalatum. Verum cum ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porro idem in libro de componendis medicamentis quem nuper actum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis vulgò Anbra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pase sua dixerim) hallucinari claris esse opinor, quàm vt pluribus demonstraretur. Quàm vt omissam absurdum mihi planè videri, quod succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squallidum, neque crustosum; sed in superficie potius leue, & lucidum satie apparet. Sunt qui existimant fossiles quosdam carbonæ, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodiè faciliè princeps, esse lapidem Gagatæ, quod carbonis vi non aliter quam de ligno parati igne accendantur. Veruntamè cum hic flammam non edant, nisi foliibus excutentur, nec ullum bituminis odorem stiverint, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquid Gagates aded bituminis prægnas est, ut accensus picis ferè modo flagret, & nigrissimè emittat fumum. Quin & olei copiosè reddit, vbi vitreis organis conclusus ignium vi perurit. Hoc commendat Mesues demoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ac vtero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus eius elici non potest, cum omni penitus humore destitutum. Gagatæ historiam, & vires tradidit Gal. lib. 9. de simpl. med. facultatibus his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus vire rit: persimilem bituminis odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad flunium nomine Gagaten, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum flunium non vidi, tamen si parua nauicula totius Lyciæ littora legerim, quò videlicet, que in ea sunt, inspicerem. Crystaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exit flammam ederent, & complures Cæle Syriã asportari, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circumdato, quò orientem spectat, vbi & bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Vt barbæque eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægri curabiles, missis videlicet facultatibus, que ad hoc symptoma probata fuerant. Planèque visum est mihi euidentiorem earum facultatem reddidit. Misitque ad me Barbæ quâ uocat, & Barbæ quâ uocat, & palam medicamentum effectum est exiccantius, aded vt & sine contraheret, nedum cruenta vniuersa glinaret, ad qua competere maxime crederetur, hætiens Galenus. Ceterum Plin. lib. 36. cap. 19. existimasse deprehenditur, quòd quædammodum in medicamentis sibi viribus mutuis respondent Thracicus lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, & consiagret, resinguatur verò in oleo. Quod tamen falsum esse: quandoquidem Dioscorides vbi memorie prodidisset Thracicum lapidem ipsam viribus esse præditum, quibus & Gagates subdit Thracio illud peculiare adscribit, aqua demersus accendatur, & oleo resinguatur. quod tamen in Gagatæ non accidit. Vm Gagatæ admittandum esse. Aetius testis est lib. 2. c. 24. quippe si igne inflammetur, neroque resinguatur, exhibeatque, id vimentardiæ cordis potandum, confestim leuatur, pressio sudore, excitatque; arteriarum pulsus. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemque continuis diebus colicis è vino propinant drachma mensura pondere: & integrum resitutum valentius poculum interim, quo laborantes habunt, eiusdem uapore sufficent. Sed quoniam Gagates ob quamdam nominis similitudinem, lapidem ACHATHEN in veteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cum is laudetur ad natia humani corporis in commoda, merito hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achathen flunium, à quo nomen sibi vendicauit. Lapis hic varijs constat coloribus, & se inuicem in curuantibus ætatis, lineis que, aded vt quædamque varias effingant inuagum formas, nature tantum penicillo. Id quod maxime testatur Plinius libro 37. capite primo, vbi sic habet. Post hunc annulum regia fama est gemma Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanteque habuisset traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectantur, non arte, sed fonte natu re, ita discurrentibus maculis, vi Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Hinc virum creditum est antiquos vocasse Achatem varijs, ac diuersis nominibus: Vocatur enim phæacathates, ceracathates, dendracathates, leucacathates, hæmacathates, corallacathates, & id genus alij: quod quidam celanthes, quidam corina, alij abates, alij sanguinem, nonnulli corallum coloribus præ se ferant: Prodest Achates (ut Plinius est auctor) contra iusturiam. Sic. Quæ in Sicilia nitique crecitat-

Gagatæ lapidis confid.

Fa ch. error.

Gagatæ hist. & iures est Gal.

Plinij lapis

Achath lapidis hist. & iures

rim, quoniam primum eius provincia afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inveni contra eadem pollut. & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sicut quoque sedant in os additi. Leonia pelli similes, potentiam ceteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur: In Persis vero suffrit, earum temperates alteri, & praeterea summa sicuti. Argumentum est, si in feruentis cortinas additi, refrigerent. Sed vbi profuit, leonia iuba aligandis. Abominantur huius pelli similes, quod dombus discordiales sint. Sed qui vnicu tantum colore notatur, in iunctis abhoretur. haec tenet Plinius. Lapis qui Graecis ἄβηθ γαγάτης. Latini lapis Gagates vocatur: Italis, pietra Gagate.

Nomina.

Ἄβηθ γαγάτης.

LAPIS THRACIVS.

CAP. CIII.

Thraci lapidis metio ex Gal.

Lapis Thracicus dicitur, nascitur in flumine quodam Scythia, cui Pontus nomen est, Vis e cigagata. Traditur aqua accendi, & tunc oleo resingitur in bitumine accidit.

Qui Thracium lapidem ostenderit in Italia, haec tenet profecto neminem inveni: nec qui illum alijs in regionibus se vidisse, aut invenisse teltetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus vna cum gagate libro 9. de simp. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Silapis vratur candenti Thracius igne, & Posti madesit aqua, flagrat totus: at idem Mox oleo affuso, penitus resinguitur. adfert Thracius hunc ad nos passor de flumine, nomen Cui Pontus.

Verum nullus eius in medicina usus: neque Nicander praeter graeulentiam, quae suffrit seras fugat, quicquam ei adscripsit. Haec Galenus. Ceterum nos Thraci lapidis bisignam, potius fabulolam, quam veram censemus: Eius nomen Graecum ἄβηθ γαγάτης. Latini, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

Nomina.

Ἄβηθ γαγάτης.

LAPIS MAGNES.

CAP. CV.

Magnes lapis optimus est, qui ferrum facile trahit, colore ad caeruleum vergente, densus, nec ad modum grauis. Datur cum aqua multa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hematite vendant.

Magnetis lapidis hist.

Magnes lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab insuetudine (vt Nicander est autor) nomine Magni, qui primus in Ida monte lapide hunc adinuenit: aut Magnesia regione, vt Lucretius ius in poematibus scribit. Heraclius vero, vel ab Heraclia urbe, vel ab Hercule: nam Hercules immanes domuit belluas, viribusque subegit: ita Magnes ferrum vitricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoque dicitur, quippe ferrum. Graeci eius nomen appellatur. Nos autem vulgari idiomate appellamus, pietra Calamita. Foeditur in Cantabria Hispaniae, & in varijs Germaniae, ac Bohemae locis, etsi sepe casu inuenitur in ferri fodinis. Praestat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuenit: sed omnium praestantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes, colore, qui in his aut niger est, aut caeruleus nigerque: aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est, mas, qui non modo celeritate trahit ferrum; sed etiam vim suam ad deo transfundit, vt possit alterum inherens ferrum ad se trahere. quo fit, vt sepius acus acum trahat, adeo vt altera alteri insisteret, nihil appositis adminiculis, ad duodenum usque numerum. Quod item ferreus sit anulus, qui alteri inherens catena instat de pendet: tamen si postremum non tam pertinaciter inheret, vt primum, & secundus. Ratio autem cur Magnetis tantum facultas insit trahendi ferrum, nulli sane, quod sciam, adhuc comperita est, nec vlla eam philosophorum inuestigatio: vixquam assequi poterit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hanc peculiarem tribuisse caeli, & verum omnium parentem naturam, vt Rhubarbaro vim detrahendi sicut, & Torpedini marinae stupidam reddendi manum, quae ipsam viuentem tetigerit. Nec sane aliud quicquam inueniri putarem, quod virtus Magnetem magis emuletur, quam Torpedo piscis. Quandoquidem vt Magnetis admittenda facultas ex una pendente ac in altam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis virtus. Quippe hamo capta, oblique faciens eius facultas adeo confestim per fetas virgamae excurrat, ut statim piscatoris manum miro sane stupore corripiat. Idemque efficit veribus comprehensio, si per funem aure: instat excurrere. Ceterum Dinosaurer Alexandrinus (Plinius autor est lib. 34. cap. 14.) Aristoteles de Magnete lapide tempus conamere in olouerat, vt in eo simulacrum eius de ferro pendere in aere videretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumque sacerdotes (sitamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti facellii de praestantissimo Magnete conamere in inserrunt, ut insposita in eo Mahumeti arca de purissimo ferro constata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnetis propria vis ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, vel ubi lapis in alio fuerit confricatus, aut ubi adamans prope adferatur. Magnetis vim sane contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopia montibus nascens, non procul a monte magnetis: quippe quod appositum sibi ferrum confestim abigit respuatque. Quo fit, ut qui calcis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium vero ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantis fiunt. Atqui ne fortassis quisquam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possem, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ore suffus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia auro, seu sulphuris dixerimus. Magnetis breuiter meminit Galenus libro 9. simp. med. sic inueniens. Ex lapidibus vnus est & magnetes, & heracles, quam vnus vocant, ad similem hematite vim obtinens. Lapis, qui Graecis ἄβηθ γαγάτης, & ἡρακλέους. Latini lapis Magnes, Magnetes, & Heraclens appellatur: Arabibus, Hager armagnitos, seu Magnatis: Italis, pietra a magne, & Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis uirtus ex Gal. Nomina.

Ἄβηθ γαγάτης.

LAPIS ARABICVS.

CAP. CVI.

Arabicus lapis maculoso eboreo similis. Is tritus illitus, hamorrhoidas exiccat. Eius cinis detestificatio optimus.

Nomina.

Nullum haec tenet vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem, quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conueni in Italiam. Eius tamen nomen Graecum est ἄβηθ γαγάτης, Latini lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica.

Λίθος γαλακτίτης.

LAPIS GALACTITES.

CAP. CVII.

Galactites appellatur, quod lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim galuini, quod ei obhaeret.

Λίθος μελιτίτης.

LAPIS MELITITES.

CAP. CVIII.

Melitites omnia galactitæ similis, hoc tantum interest, quod dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

Galactiten, item Melititen, etsi antea me non uidisse scripseram, dum tamen in Boemia sum, utrunque ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (ut Gal. inquit lib. 9. simpl. med.) Galactites uocatur, quod in succo solutus lactis speciem redat. quemadmodum alter Melititem, quod succi dulcedine mel gustu representet. Galactite meminit Plinius lib. 37. cap. 10. sic inquit. Galactites ex uero colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & Synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fecunditatem; infantium quoque adalligata collo saluam facere dicitur: in ore autem liquecere. Eandem memoriam adimere dicunt, Mittit eam & Acheolus ammis. haec Plinius. Ceterum, ut testatur Agricola, non solum reperitur Galactites in quibusdam Saxoniam montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Graece λίθος γαλακτίτης, Latine lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uero Graecis λίθος μελιτίτης. Latine lapis melitites: Italis pietra Melitite nominatur.

Galactite, & melitite huius.

Nomina.

Λίθος μοροχθίτης.

LAPIS MOROCHTHVS.

CAP. CIX.

Morochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographiam uocauerunt, in Aegypto nascitur, quo, utpote molli, & facile liquecente, linteone dealbandis uestibus utitur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem exputant, coeliacis, & uiscerae doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluae, & inpositus uelleri. Molibus oculorum colliriis miscetur: explet enim caua, atque delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, uiscera, quae sunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

Morochthum lapidem nonnulli galaxiam uocatum, nascitur (ut inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonica Germania. Huius frustum non paruum ex Misnia, misit ad me Georgius Fabricius, uir quidem doctrina, & uirtute clarus, nullis deficientibus notis, ac uerbis. Per uentum enim nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porro facit Morochthi lapidis adstringens facultas, qua eruentas reuersiones sistit, & corporis spiracula obstruit, ut alterius quoque lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sane facultatis ad osium fracturas. Siquidem tametsi per fracta opa à Chirurgis ante quadragesimum diem sanari soleant; competunt tamen est a compluribus in Germania, ea proculcubio sanari triduo, aut quadraginta huiusce lapidis potu, sesquidrachmis pendere, ex rubro meraco cum mane, tum uesperis hausto. Sed interim os fractum restaurare, equare, ac afferius circumquaque munire operispectrum est: & affectum locum illi in uingto ex Germani radicibus caruleum sic remerentis, & lactentis ius axungia, siccatis prius radicibus, & in puluere tritis, & deinde ex axungia praescripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaque lapis is longus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & saepe tenuiore, albicans, friabilis, topachia intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens, ac doctus Medicus Georgius Vuir, qui olim in Aula Caesaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Nascitur in eo Rheno tractu, quem Germani Die Bergstrass uocant, circa Derensit oppidum, duobus à Rheno miliaribus, & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è plantae cuiusdam bechio similis, radicibus, ubi nascentis uiginti existimant. Sed an hoc uerum sit, mihi certo non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beimbuch. Morochthi meminit Galenus rna cum scijoli lapide lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Sunt & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utitur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minime qualitates particeps, nec adstringentem, nec morsum, nec absterionem pra se ferens. quocirca hoc ipsum dixit antea lapidi huic inest, quod desiccat uidelicet: proinde cerato eum miscetas ad cicatricem uisceribus inuendendum in mollibus corporibus uterant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modo dicti. At quanto est maiore emolliendi uim, quam praediti, quod nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat, tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quicquam morochthi, nonnulli leucographiam nuncupant. haecenus Gal. Sed certè nescio qua ratione, aut auctoritate euctus sibi persequitur Plinius lib. 27. cap. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam: ubi uia cum leuca de leucographide differunt. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Graecis λίθος μοροχθίτης. Latine lapis morochthi appellatur: Italis, pietra Morochtho.

1 Morochthi lapide iuxta ex Gal.

Λίθος αλαβαστρίτης.

LAPIS ALABASTRITES.

CAP. CX.

Alabastrites uocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus duritias discuit, stomachi dolores cum cerato leuat, gingiuas comprimit.

Alabastrites uossissimus lapis est ijs, qui Romana inuestunt aedificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastritem esse, quo hac tempestate toro varia finguntur uasa, quibusdam subingricantibus uenis discuntur: tibus, pellucido leuore, materia uero adeo imbecilli, ut parum collisia facile frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gyphi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa uinguentaria cauebant, quo diu tibus uinguenta à uenore uindicantur, nascitur (ut Plinius inquit libro 36. cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damasum Syria. Hic ceteris candidior. Probabilissimum uero in Carmania, mox in India iampridem & Syria, Asiaeque. Viliissimum autem, & sine nullo nitore in Cappadocia. Probantur quam uaximè mellei coloris in vertice maculosi. haec Plinius. Huius facultates memoris produidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et alabastrites uocatus uinguis in medicina uinum ingrediuntur combustus. Quidam enim bibendum dant stomachicis. Is Graecè λίθος αλαβαστρίτης, Latine lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

Alabastrites confid.

Alabastrite vires ex Gal. Nomina.

Αἰθερὸν οὖρον.

LAPIS THYITES.

CAP. CXI.

Lapis nomine thyites, in Aethiopia gignitur, sub viridi colore laspidē imitatus: cum diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vchementer mordet: tenebras, quae pupillis obuerfantur, expurgat.

Fuch Lopinio reprobata.

Thyiten lapidem neque ipse haestenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tātam petendos est, ubi eum igitur prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singulari doctrina, lib. illi de compos. med. quem col. locupletatum secundo edidit, Thyiten Dioscoridi Thyiten dactum, nihil aliud esse censet, quam lapidem illum caruleum, qui Italis, vulgo Turchina, alijs vero Turcius lapis appellatur: eius verba, quae subiiciam, apertè declarant. Laspiis, inquit, Galeno duplex est. Vna subviridis, quae Dioscoridi Thyites, vt alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea laspidis species, quae quod aeri & celo matutino aut vernali similis sit, hoc est, carulea, lacteā; suffusa est. Graecis, Iunio-se, originemq; suam dixerunt. Altera viridis, quae sic dicta est quia viuet. Eius duodecim sunt genera, quae alibi a nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcia vocata laspis, de qua iam diximus. Haestenus de Thyite lapide Fuchsi sententia. Quae sane mihi nonnullis rationibus refellenda videtur: Primum namque non inuenio, quod Galeno laspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subviridem, vt ille Fuchsius ascribit. Sed ipsum viridis tantum meminisse constat lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quod Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subviridis quodammodo, vt laspis, siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur. Πῶς τὸ οὖρον διοσκορίδι, tum Galeno coloris est subviridis, non autem saturati carulei, vt ille. Ad haec si laspis, qui est quod Graecis vocatur, idem sit Dioscoridi Thyites, qui a nemine, quod sciam, inter laspidum genera receperit. Postremo mihi quidem non videtur verisimile, quod Turcius lapis a Thyite deprauata voce nomen acceperit, quam enim, quaeq; ille voces habent inter se similitudinem certè nullam. Quare potius adducor, vt credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua, nam quemadmodum in Italia caruleus color, quem propriè caeli colorem, vulgo turchmo vocatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est ad hoc, quem caruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facile factum esse arbitror, vt eundem lapidem Turcium in iuniores appellauerint: atque adeo simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Graecis Αἰθερὸν οὖρον, Latinis item Lapis thyites appellatur.

Αἰθερὸν οὖρον.

LAPIS IUDAICVS.

CAP. CXII.

Iudaicus lapis in Iudaea nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis aequa liter inter se distantibus, quasi industria decoratis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustu, seu potu difficultati vrinae auxiliari, & calculos in vesica comminuerit.

Lapidis Iudaei et vires ex Galeno.

Lapis ad Iudaea allatus, vnde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modo ad vesicae calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus sunt, Galenum secuti, qui lib. 9. de simpl. medic. facult. eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palaestina Syria proueniens, colore candido, specie conuexa, lineas habens centum calidae tribus capillis potui perlocens. Sane in quibus nos experti sumus, profecti nihil, quod ad lapides vesicae pertinet: in renibus ad eos, qui in renibus haerent, efficax est. Αἰθερὸν οὖρον ἴα Graecis, Latinis vero lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alcyudi, seu Agiar althend; Italis, pietra Giudaica; Germanis, Iudenstein.

Nomina.

Αἰθερὸν οὖρον.

LAPIS AMIANTVS.

CAP. CXIII.

Amianus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis, quo, vt pote flexilli, telas & vela tantum spectat. Culi gratia textunt, quo ignibus iniecia ardent quidem, sed flammis iniuncta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis confid.

Lapis Amiantus ita appellari capit, quod, in ignem coniectus non modo non comburatur, nihil; splendor amittat, sed forsordius fuerit, nihil deperdens nitidus, & splendet, sicut extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis proelybatio impotius, non solum non extinguitur dum aliquid olei supererit, sed nunquam comburatur. Idem lauat, pectitur, netur, textitur. Quare, (vt Hierocles literis commendauit) Braehmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant, vt diuinitatis speciem posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum turcici se habent, quibus induti in rogum inieci fuerit, a quo transcripsi manifestò deceptus est, quod putari ex loco quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimo nono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit: Inuentum est etiam linum, quod ignibus non absumitur. Vtuntur quoque vocant, ardentem; in focis conuictorum ex eo vidimus mappas, sordibus exstis, splendet, sicut igni magis, quam post, nisi vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescit; viuere ardenso. Rarum inuentum, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cetero colos splendescit igni. Cui inuentum est, aequat pretia excellentium margaritarum, vocatur autem, exandantur, cedi. Ergo hinc linum principatus in toto orbe. Haec ille. Quo tamen partim fabulosa, partim vera apud me, dicit fabulosa historia. Ego autem id erroris euenisse censeo ab Amianti lapidis effectu. Cum enim vidi, quod antiqui ex Italia dicit Alumen plumeum vocari, id esse existimantes, quod Graecis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cum plumeum alumen vs vocant, nulli adscribenti vt polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti esse proprium. In hac vulgari opinione, ego quoque vna cum plerisque rei metallicae studiosis iam pridem versatus sum, donec clarissimus

simus

simus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie ad eod. Amiantum simile, vt nisi adstrictoria vis, quae pollet, ipsum ab Amianto plurimum differre gustu indicasset, alterum sanè ab altero discernere nescissem. Nihilominus & ex eo discernim cognoscitur, quod hoc in ignem proiectum statim exurit, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, vt haud dubie credendum sit Alumen plumeum vocatum legitimum esse Amiantum. Caterum non desunt impostores (vt auctor est Brascaulus Ferrarius) qui lapidem amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantq; saepe numero pro signo Crucis Seruatiotis nostri. Id quod facit credent, cum igne non comburatur, quodq; ligni modo plurimis confert lineis intercomstantibus. Memini Amianti Plinius libro. 36. cap. 19. vbi sic inquit: Amiantus aluminis similis nihil igni perdit. Hic veneficis resistit omnibus, priuatiu magorum. Eius nomen Graecum ἄμιαντος; Latium Lapis Amiantus; Italicum, pietra Amianto.

Fraus impostor. Nomen.

10 Αἰδος σάπφειρος. LAPIS SAPHIRVS. CAP. CXIII.

Sapphirus lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes sibiuit. Excrecentiam oculis, uasque, & pultulas inhihet, & ruptas membranas cogit.

Sapphirus gemma colore constat cyaneo, perquam translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulus, & torquibus, quae collo gestantur, frequenter inferatur. Plinius Sapphirus aureis punctis collucere scribit libro. 37. capit. 9. Veritatem hac aetate nullam habentis vidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantum cyaneo, admodum modo translucido. Quo fit, vt putandum sit aut nostri vsus Sapphirus esse cyaneus gemmas Sapphiri emulsa: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quod fortasse coruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritanis azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro accepit. Nam nullus, praeter hunc inter gemmas aureis emittit scintillis. Sapphiri vires perquam breuiter perstrinxit Galenus, cum tantum ad scorpionum ictus haustum profecit scripsit. Caterum adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quae aduersus venena, & pestiferos affectus parantur, non modo Sapphiri, sed smaragdus, carbunculi, granati, sardonij, hyacynthiq;: tamen si praeter medicorum ssem, & potantes plerumque fallant: quod raris admodum sunt seplaste, quae huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaque medicis, ne decipiantur. Id enim fiet, si vbi vis opus fuerit, perissimos probat, quae fidei consuluerit gemmarios, quippe gemmarum ramenta, quae in seplasis habentur, adulterij, & imposturis non vacant. Adde, quod plerumque alterum alterius vice supponunt. Prætere enim chrysoptatis aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Prætere obseruandum est, vt gemmarum ramenta, si qua legitima, praerataque inueniuntur, qui vs margaritas, & corallia super lapide porphyriae tantum atterantur, vsquedum redigantur in puluerem tenuissimè poluis inlar. Et sane aduertant medici, quibus cura est, vt plus honoris, quam auri laudentur, ne corallia in eneis mortarijs conterantur. Nam si in inconsulto fiat, derasis delimitisque eneis mortarijs, ferreisque pistillis, aris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & venenosum reddet medicamentum, magna egrotantium iactura. Quandoquidem vbi ego sepius mulierculas, quae corallia & margaritas in eneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis egrotantibus proponant, qui vs dequillatis in maximum deducti sunt discrimen. Qui lapis Αἰδος σάπφειρος Graecis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italicè Sapphiro.

Sapphiri con siderati.

Cautiones quaedam.

Nomen.

Αἰδος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

Memphites in Aegypto iuxta Memphis inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, versicolor. Tradunt trito, & illito, quae urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

Αἰδος σελενίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

Selenites lapis, quem aliqui aphroscelenon appellarunt, quoniam non inuenitur lunae imaginem reddere, quae cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiter redduntur.

Memphites lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tamen si vulnerarijs medicis sepius desideretur, vbi integra partium sectione sit opus. Seleniter vero etsi aenea non videram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui de Gallia Hispanij, vbi diu Jacobi templum inuerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facile in tenues finditur laminas, quo fit, vt vs in locis, vbi frequentissimus habetur, vitri vires expleat, ad concludendas aedificiorum fenestras. Quidam, quod speculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Caterum quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cum exstat id sepius in medicum vsum, silentio inuolendum non duximus. CRYSTALLVM itaque (vt Plin. inquit lib. 37. c. 2.) gelu vehementiore concreuit, nec alibi certe reperitur, quam vbi maximè hyberna niues regent, glaciemque esse certum est, vnde & nomen Graec dederit. Hac Pindus de crystallo sententia. Nos vero contra rationibus non obijcimus imixi (quod etiam perissimos Agricola sentit) Crystallum consensum esse glacie nec iue fieri unquam: sed eo quod humore, quo in terra visceribus gignitur berzulus, adamas, & aliiid genus lapides. Gigni autem crystallum ex humore omnium purissimo sensè constat, quod omnium gemmarum, classisium, translucidum diffinimusque fit. Probatu sit gigni, non autem (vt Plinius inquit) ex glacie, vel niue: quoniam unaquaeque glacies quantumvis longo tempore concreta in algisifinis montibus, à quibus nec hyeme, nec astate nix unquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruat, liquet sciri tamen in calidis locis reposita, non modo ignis, sed solis etiam calore. Naeque id ipsum Crystallo eueniet, igni vel solis admoto, si è niue aut glacie concreuerit: repereturque tantum in montibus perpetuo nivo sita. Verum enimvero cum reperitur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, vbi seges ferunt, vbi aratro sepius magnas crystalli glebas fodere bubuli, liquidò sanè consistat, ex alia materia gigni crystallum, quam glacie. Siquidem id, quod in praeruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenus cohaerens, ex purissimo lapidee bente humore in visceribus terrae concreuerit non dubitauerim: quo tamen tractu temporis à pluuierum impetu, què in praeruptis montibus uniuersam adeo dunt terram denudari crederim. Quapropter non temere iuxta Plinium, liquidò se affirmare posse in cantibus alipsum nasci deo in vijs, ut plerumque suae pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quod glacies per aquas innatet, crystallum vero illi co subsidat.

Memphite, & Selenite confid.

Crystalli hit.

Plini sententia explosa.

Clystalli vires.

co subfidat. Præstantissimi illud existimant, quod albus et aquæ clarissime modo pellucidum usitur. Vis crystallo adstrictoria: præinde datur in pulvere tenuissimi tritum utiliter dysentericis ex vino austero. Alia uteri profusiva fuit, hac verò nutritibus auget. quod a Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis & Crystallo pila, quæ aduersus solis radios expolita medicis corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantum id cauterij genus admovebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiusce cauterij periculum fecimus, non sine egrotantium, & astantium admiratione. Lapis, qui Græcè αλιος μαγνης, Latine lapis Memphitis, Italis pietra Memphite vocatur. Qui verò αλιος αλιωνος Græcè, Lapis selenitæ Latine, Pietra selenite Italicè appellatur.

Nomina.

Aliter idem.

LAPIS IASPIDIS.

CAP. CXVII.

IAspidum quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis æri, ob id vocatur æriosa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthina: similis, quæ terebinthiziosa dicitur. alia colore callaida gemmam amulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensa.

IAspidum generi.

IAspidum genera longè plura recensentur, quàm quæ a Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam usitur cæruleo co pio, aut glauco pingui, similis, id est, uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribusincta, qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex rubro carnea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia icæoris imitatur colorem, quæ si saturiore colore reperitur, lineis eiusdem coloris dilujs, & nigri cingit. solent. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam onyche purpuræ, altera uis, nec utrinque pellucens, sed qua parte uirescit. In summa varia est IAspidum natura. Suspensas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluxum, ad protegendum conceptum, & partum uiuandum, ueneremque inhibendam, & febrem, & hydropem sugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant IAspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquam suspendantur. Ex tot IAspidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita differuit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo ascribunt talem, qualem verè uera habet IAspidis uiridis, nempe stomachum, uentrisque in eo adiuuans appensa. Ac nonnulli quoque ipsam anulis inserunt, calpurnique in ea draconem radios habentem, uelut Rex Nechepso scripsit in quarto decimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquent enim ex huiusmodi lapillis confectum a collo suspendi, ita ut lapides eo uentris contingant. Apparent autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non habent, quam descripsit Nechepso. hactenus Galenus. Qui lapis Latine IAspidis, Græcis αλιος μαγνης dicitur: Italis, Diaspro.

IAspidum natura.

IAspidis uires ex Gal.

Nomina.

Aliter idem.

LAPIS AETITES.

CAP. CXVIII.

Aetites lapis est ueluti pregnans, cum quatitur, alio in utero sonante. Grauidis conijnet partus, cum lubrica sunt uulua, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueat, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: ferri enim manum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalcificante, comitiales magnificè inuat.

Aetite lapidis hist. & uires.

Aetiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in eorum reperitur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine, & vulgaris est notitiæ. Meminit Iulius Plin. lib. 36. cap. 21. his uerbis. Aetite lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, matrem, & feminam: nec sine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascuntur, pusillum, & mollem intra se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsam friabilem, quem Iamnici ferè putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallic similem, aut subrutulum, in aluo habentem durum lapidem. Tertiis in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: iste tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quartis generis Taphiusus appellatur, nascens in aluo arenam iucundam, & riuandus. Hæc est in aluo lapis, qui uocatur callinus, nec quicquam ueneris. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. Aliter aetites Græcis dicitur, lapis Aetites Latine uocatur: Arabibus, Hager achamachi: Italis, pietra d' Aquila.

Nomina.

Aliter idem.

LAPIS OPHITES.

CAP. XIX.

Ophites genera multa, quibusdam ponderosus, & niger, alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus, tertius lineis quibusdam candidis interinctus est. Omnes alligati capitis capitis dolores & serpentium ictus profunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

Ophites lapidis hist.

Ophite lapidis meminit Plinius lib. 36. cap. 7. sic inquit. Ex opbite columæ, sed paræ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam reptilium appellant, ac lethargicis adalligari iubent candidantem. Contra serpentes autem a quibusdam landatur, præcipue ex his quæ ruidi insular dissimiles, ac colore nimis nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilatis eiusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophitè à nigrate maximè fuisse diuersum. Ophite lapides uires tradidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem uocant lapis istius extergendi constringendique uim possidet, eum etiam uirum. Admodum enim & ipsum ex uero alio ac tenui eorum lapides nec sic comminuit. Verum istum in lapidibus quædam forte non numeret. Et infra in IAspidis uiridis mentione de Ophite ita scribit. Porro lapidem ophiten (deprauati sunt Græci codices, qui habent οφειτην) uiridae dignus, et uera inuare morsus a uiperâ

Ophites marmor.

suspensum vetulit. Sed eiusmodi facultates. extra vsum sunt methodo constantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cum profusentem ex hæmorrhoidibus sistant sanguinem. Lapis Græcis ἄβος ὄστρεος, Latinis Lapis ophtis: Italis pietra Serpentina vocatur.

Ἄβος ἐν τοῖς ἀγγείοις.

LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

LAPIDES in spongijs inveniuntur, qui vesicæ calculos rumpunt, in vino poti.

Lapides in spongijs reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quod rarissima sint spongiæ, quæ hæc lapidibus vacent. Horum vires vetulit Gal. lib. 9. simpl. med. his verbis. Lapidibus, qui reperiuntur in spongijs, frangendi vim continent, non tamen ita validam, ut lapidem in vesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: verum qui in renibus consistunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argejo nasci aiunt. Soluntur autem hi in succum coloræ laeteum, ex quo liquet, quod extenuandi vim obtinent, absque insigniter exalfaciunt. Ἄβος ἐν τοῖς ἀγγείοις Græcè, Lapidibus in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsfengi: Italicè, pietre delle spugne.

Lapidum figuram vix ex Gal.

Nomina.

Λιθόκολλα.

LITHOCOLLA.

CAP. CXXI.

Lithocolla glutinum, quo lapides coniunguntur, constat autem ex marmore, lapide Parisio, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, in commodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρεώτης.

LAPIS OSTRACITES.

CAP. CXXII.

Ostracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis, quo mulieres ad detrahendos pilos, pro fumulo vtuntur. Menfes drachmæ pondere potus ex vino sistit. Si quatuor diebus ad purgatione bibatur sicilici pondere, foeminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impofitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracite lapidis conit. & vires.

Nomina.

Ostraciten lapidem, quo pumicis vice vasa est antiquitas, hætenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildeheimio circa antrum à naxis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius vires tradidit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquit. Porro ostraciten vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valeret facultatem obtineat, temperatam ex adfrictione, & armonia, velut & Geodes nomine, puillis expurgare, & vberum testium, & phlegmonas sanare, ex aqua videlicet immixtum. Lapis Latinis ostracites, Græcis ἄβος ὀστρεώτης dicitur: Italis, pietra ostracite.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS.

CAP. CXXIII.

Smyris lapis est quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & vrendam utilis: ginguis, quas humor vexat, prodest: dentificio commendatur.

Ἄμμος ὀρεινός.

ARENA LITORALIS.

CAP. CXXIII.

Arena è litoribus sole feruet facta, hydropticorum tumores exugit, si capite tenuis in ea obruantur. Torteri solet ad aridos foros, pro milio aut fale.

Smyris vulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Virum quoque Smyrindæ lapide finditur, quem admodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius vires Gal. libro 9. simpl. med. his verbis describitur. Sed & Smyris vocata, g mulium abstergentem habeat facultatem, clarum est vel ex eo quod dactylologi proph. hoc est, qui annulos exculpunt, eum in vsum illo vtuntur. Quæntiam q. dentes pueros efficiat, experti sumus. Lapis, qui Græcis ἄβος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur. Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος ὀρεινός, Italis, Arena marina dicitur.

Smyridis consider. & vire ex Gal.

Nomina.

Ἀκόνη νάξια.

LAPIS NAXIUS.

CAP. CXXV.

Ecote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. virginum mæmas cohibet, nec increfcere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Ἄβος γεώδης.

LAPIS GEODES.

CAP. CXXVI.

Geodes lapis adstringit, siccat, caliginis oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mamma rumque inflammationes sedat.

Naxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim vrimur ad cultellos acuendos. & fenarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geoden autem, cum ita à terra denominatum esse putem, me sæpius vidisse crederim, cum in Boemia, Mysia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo reperitur, qui suam terram non modicam intra se concludit. Naxium autem, Galeni testimonio, non solum virginibus mammarum incrementum prohibet: sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratorie. Lapis, qui ἄβος νάξια, Græcis, Latinis lapis Naxius, vt etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò ἄβος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.

Ἰσπάρδα.

TERRA OMNIS.

CAP. CXXVII.

Omnis terra, ad medendi vsum recepta, summam & primam vim habet refrigerandi, meatusq; obducenti, occludendiq;: sed specie distat, cum alia adiunctis quibusdam ad alia sit utilis.

Ἰσπάρδα.

TERRA ERETRIA.

CAP. CXXVIII.

ERetriades duæ sunt, vna vehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinerem colorem vergens, perquam mollis: quæ si per ætamenta tractum ducatur, lineam violaceam refert, Lauatur,

Terra in terris Fornacum. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI. FORNACVM terra, quæ retrotrida fuluefcit, eiusdem cum testa effectus.

Terra melia. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

Melia colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminofam, sed remiffiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam ficcat: purum corpus reddit, & colore commendat: pilos extenuat: uirtilignes, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chlora dicuntur, effica ceter inferitur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cum humorem atigerit, facillè resoluatur.

Quæ annis terra Eretria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis uatissime fuerint, & in usu medico frequentissime, ut auctor est Galenus: tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeo neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & uiribus latius differeremus. Quæ terra γῆ Ἰερουσαλὴμ, ἡ μωαία, πνιγίτις, ἡ χιολία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur. Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, seu Thim chimulia: Pnigitis, Teri hanem.

Nomina.

Terra ampelitis. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

Ampelitis terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syria nascitur, laudatur in primis nigra, picca longos carbones referens, modicè asulofa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, itatim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquore non resoluatur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, utpote in illigendis capillis idonea. Vfus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cum innascentes uermiculos enecat.

Ampelitis, ut auctor est Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quod antiquis in frequentibus usu, ad præseruandas ab erycis uicibus gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos usque circumlito nostras tuetur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quod medicamento maxime sit. Siquidem nq̄ modò uermiculos ad uites ascendere inibet, sed etiam eos interficit. Hac usque adeo bitumine reserata est, ut Plinius, & Possidonius bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facillè in oleo imposta, liquefcit. Quamobrem credere nonnulli Ampelitis terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lycia litoribus, & in Cale Syria, qui in ignem coniectus leuissimam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quod idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni serè de parte circumdato ab Asphalite lacu, quem Sodomæum uocant: ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quæ propter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouisse, eos lapides nil aliud esse, quàm terram ampeliticam, quæ cum picca reserata carbonem, ut Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quàm terre speciem præ se ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitis terram non admodum a Gagate lapide differre, quippe quod utæque ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελίτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thim alcharin: Italis, Terra ampelie.

Ampelitis terre confid.

Nomina.

Atramentum pictorium. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

Fvligo, qua pictores utuntur, ex nitratijs officinis colligi solet: siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum effica, fracta, cum ro sacco cerato ad cicatricem perducit.

Atramentum librarium. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

Atramentum, quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulis libras gummis, terne fuliginis uncia adijcitur. Fit etiam è resinara, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi fescquilibra, glutinis taurini, atramenti futuri, singulorum fescuncia. Ad dicitur conuenienter erodentibus medicamentis, ambustis, ex aqua commode crassius illinitur, sed non antè soluatur, quàm cicatricem induxerit: fanatis siquidem ulceribus, sua sponte decidit. Ceterùm habes, amicissime Arce, serè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

De fuligine pictoria, atque etiam de atramento librario Latinis & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm ut de his plura nobis supersint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum auctore nostro, huic quinto libro finem imponamus. atq; insuper DEO, cui omnia, uel quæ a nobis sunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσφάλις, ἡ γυροεικὴ Græcè, Latine Fvligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pictori. Quod uerò ἀσφάλις Græcè, Latine atramentum librarium, Itali atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarij,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS

ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS,

EORVM QVÆ PRAECAVTIONE, ET CVRATTONE.

Præfatio Dioscoridis.

VPERIORIBVS, amiciffime Arce, libris tradidimus de aromaribus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lactimisque: item animalibus, melle, lacte, feuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis ultimo, facultates medicamento- rum profecimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitæ igitur ora- tionis recolite, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cum bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita ut ne fallant su- mentis, aut si quando per imprudentiam dentur, ut tum quoque innoxia fant, irritaque: & in ratio- nem iis succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primum disseram de præcauenti modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, vt peritissimum quæque decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permixtis dulcibus, spo- liant, & graue odoris nris mixtura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valitudine, ut absinthium, tragoran- num, fatoreiam, aut hysopum: quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitate videatur. Aut potionibus inferunt, vt uinis asperis iuribus, passo, melle, aqua, musco: succis, ut in cremorelentis, potentis: aut medica- minibus, aut alijs, quæ assumentur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea fuspicionem sunt, con- ditos cibos uitare debent, omnique intenso sapore dulcium, & aulforum, aut acidorum abstincere: nec siubiundi assatim bibere, aut elurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum dili- genter attendere, præsertimque potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerimè postea concoquantur. In ægris quidem facillè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facillè incauti, seductique homines capiuntur, ad- dols veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, ut fuspicio aliqua præsu- mant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasque reddant: cuiusmodi caricæ sunt cū iuglandibus nucibus manducata, & quæ cedromela uocant, id est citria, feminisque napi drachma cū uino. Item folia calamintha, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum uino: aut ruta folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo ueneni genere ledentur. Antidota ex uino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & saepe venenis oblitunt pecu- liares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum uini copia ita temperatorum, ut cum uenis dissentiant, siquidem ingesti uene- ni vires frangunt, atque iam priore alimento factis, præclusisque meatibus, obstant, ne membra- tum per digestionem insinuentur. Verum eniuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregræ agentibus adfert, absque ullis insidijs hominum, non nihil differendum mihi de hæc re necessarium ducò. Iam primum igitur culinari apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub recto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim a superioribus contabulamæis animalia decidunt exigua quidem, sed que non modicam perniciem moliantur, ut phalanga, belliones, & alia quedam reptilia. Porro unaria uasa diligenter intrue- ri oportet: namque reptilia odore uini illicitiuntur, quæ interdum forsendo, noxiu vias eructa- runt, interdum verò delapsa immiscitaque expirantur, & exitij causas haurientibus atrulerunt: Sed hæc hæcenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidijs pateant. Quod si qui sua sponte, aut ex quorun- dam insidijs tumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit, siquidem dum comites sin- gulorum uenenorum nota expectantur, iam medicabile fit uenenum, & paulisper neglectum, medi- camentis egre cedit. Quare si qui comperio se uirus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut corum, qui aderant, testimonio constat, protinus ad idonea remedia transeunt, facillè peculiari, natue- que constitutioni restituemus. Neque enim ijs assentimur, qui profus auxilia in huiuscemodi frustra adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ ceçæ, latentisque corporibus insident, medicinam admittunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ ceçæ, latentisque corporibus insident, medicinam admittunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ ceçæ, latentisque corporibus insident, medicinam admittunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ ceçæ, latentisque corporibus insident, medicinam admittunt.

camentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui uenenum à se egeri, nullam nobis eius cognitionem præbent, tum probris accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunque uenenis opitulari consueuerunt. At qui nullum magis in omnia ualens auxilium dari potest, quam ut proximo loco uirus foras exhauriatur, priusquam inualeat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum, ut uomitare cogantur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, urtica, fœno græco, aut haïca decoctò, uicem eius exhibebit. Hæc enim non modo uomitionibus exigunt ut illa sua laxatrice, aut nauisfam cientes, sed alium quocumque subducent, & corporum inanitione ita aduërſabuntur, ut acrimonias uenenorum hebetent. Id quod euidenter huiusmodi argumento deprehendere licet. Esto, ut quisquam uinua calce, uel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsū oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. At qui neque uehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quineriam uomitus non ob id modò, quòd uacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; sed quòd assumptum uirus nonnunquam odore, coagularis grumis, aut colore prodatur, quippe cum odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsum: grumis, lac aut sanguinem animalis recens iugulari ostendat. Nam grauis odore refoetorum, leporis marini, aut rubet: ueneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiscetur, aut glauciū, aut adeps asferinus, aut pinguium carniū iura, aut lixiuum lignorum cinere factum. Vbi uerò uomitus diligenter citatus fuerit, nequid in uentre coierit, quæ hærent in intestinis reliquæ, clystere acri deuoentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & uina uetera liberalius epota, gallinæca iura, præpingues pisces, ueritum carnes pingueſcunt, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Alium nanque subducunt, ut diximus, & stomachum resoluunt, priorem ipsum ad uomitum reddunt: & uenenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem uirium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communis dote profunt, ut Lemnia terra, agaricū, abrotonum, iurio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caltorium, ferulæ uirentis medulla, ros rhododendri, succus marrubij, laſer, aut laſeritium, ſagapenum, pucedani fucus, aut panacis, & radix, quam magadarim appellarunt, aristolochia longa, sylvestris rutæ semen, & betonica, quam cæſtron nominant, folia, singula cum uino drachmæ pondosūmi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxiliij ita se habet. Cæterum ab ijs, quæ consueuerunt euenire, communia remedia sumptuari possunt. Ferè enim uires uenenorum quam plurimum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerique communia conducunt auxilia. varia etenim sunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesque casus, quæ symptomata uocant, unum uenenum sequantur, alioquin superuacanea fuisset uenenorum singulorum traditio, cum suis remedijs ab authoribus descripta. Neque uerò in uno eodemque promptum est inuenire, ut quis stomachi, alui, intestinorum, iccoris, renum, & uicæ dolore uehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuersetur, caligent sensus, stranguletur, sitiatur, sanguis erumpat, febre consistat, agrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebro uomiet, nauſea prematur, rubescat, liuore suffilietur, palliescat, desipiat, serrat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. singula enim in generalis affectus deducta, paucò numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ supra diximus, non facillè fuerit deuoratum uirus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, uentris, uicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lacinatio, & in pluribus partibus quidam aduotionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur, sed in crucis quoque pinorum, & buprestis, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, ueterno, aut sopore premi, sterere, liuore suffilii, torpere, recti gerari, sty pelcere, toto corpore pruriturum sentire, sensu priuari constat: sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorant. Delirium non hyocyamus tantum infert: uerum etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconium, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quam in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile unum uni ueneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumque uirus prodere possit: maxime, quòd hæc cæterorum etiam uitiorum, quæ in corpore exoritur, communia sequi solent. Cæteri in his, quæ celeriter necant, noxam signis forsitan indicare possit, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, quod ad longas agritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, uipore cum uenena statim, atque præſentanciam uim illam perdididerunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum uitiorum remedia, compositionesque flagitè, cum uenefica proprietates non amplius inſit. Si uero longa sit affectio, in aliquo diuturnorum morborum genus recidat, a quibus facile fuerit medèdi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hæc tenes. Consequenter quæ priuatim singulis profunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim fortiuntur, ut medicis studiosis ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utitur, uenenis sint commissa. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe còtinuo vsu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum eruca, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyocyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquefacta, meconium, opocarpaſon. Semina sunt, elaterium, mandragoras. Radices, quas mitrit chamæleo, aconium, thapsia, ueratrum, iuxia, agaricum nigrum, ephemerum, quod alique Colchicum uocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbas, oleæque: ſmilax, quam alique thrymalum appellant, Romani taxum: iolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: fardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicū,

ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recēs, lac intus coagulatus, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, & quod fandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum vivum dicitur. E liquoribus domesticis, unum abunde pot balneæ potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

Commentarius Matthioli.

Beneficium à Dioscoridis in posterioribus collatum.

*M*AGNUM sane, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissimo Dioscoridis non solum medicis orbis universi, sed etiam universa simul humana natura. quippe quod si artem medicam illi straverit, quinque superioribus libris, in quibus infirmorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit; sine quibus nulli quicquid pacto aggrandinis propelli possent, nullaque earum noxa deleri, quibus vita nostra consistat, ac tollitur. Sed longe plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quod deinceps in hoc sexto volumine, exactissima scientia mirabilique doctrina, ac ratione explicaverit, & quo modo quisque lethalia omnia venena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem pernicissimè, vel aliquam inferentem noxam, que prius per imprudentiam, aut malitiam, vel dolum intus in corpus assumpta fuerit.

Nam etsi medicamenta tam ad universales, quam ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntque humanum corpus, necessaria plurimum semper existerent, apprimèque utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruat tantum uicium ratione, naturæ admodum ex pelluntur. Secus autem euenit istis, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustus præstantibus diuinitus antidotis ueneno præueniret, nec post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè vel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunque uita deficit, qui uenenum hauserunt, nisi quam primùm succurratur remedijs, de quibus ita abunde, accuratèque scriptis Dioscoridis, ut Galenus & grauiussum auctor, et medicorum facile princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeo diligenter sunt imitati, ut ab eo omnino huius facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus lib. 1. de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facile principem, & magistrum existisse. Itaque cum in alios eius quinque superiores libros, commentarios (ut puto) non inuites conscripserim, ne equidem operis precium facturum putari, nec post quoque sexto commentarios adderem; præsertim cum nouerim quam utile sit, ac necessarium homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem, tam præcauendi, quam curandi uenena, non solum ea, que intus in corpus sumuntur; sed etiam que uenenosorum animalium moris, uel icu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeo grauis, & potens humane nature semper extitit inimica (huic enim magis, quam ceteris aduersatur) tantaque uelocitate suum exequitur munus, ut sepenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uocativissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui sumuntur, uel icu languent, medicos accessuri, eoque corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut subinde nihil, uel partum profuturæ media, & quam præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 2. scriptum reliquit, quod quando uenenum putredine, & erosione enecans grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, supereturque, uel uicium ratione, uel generosum medicamentum ope. Ex hoc itaque accipere, clarescèque cognoscit, quod si in hunc quoque librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisque uitæ humane necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præterissem. Que quidem pars, cum præterata a nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italiam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa mirum erit, quæ potissimum innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis, sed à morte quoque liberentur. Nam quicumque in hoc nostris incidere commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit profusus ignarus, quanquam non fuerit medicus, nõ tam tibi ipsi, uerum etiam alijs adimento esse poterit. Nempte quod usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum in inferis præstantiora, ualentioraque referam; quæ tamen convenientissimus usus cautionibus, facile aliquando ueneno profusus medebitur, aliquando autè tandiu ægros uiuos traducet, quando diligentiſsimè medicis accesserit, qui non semper præſenti sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum reliquit. Sed anteaquam modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huius rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere [sic], ut arbitror, necessaria, ut sine quibus præſatio hæc diminuta, & imperfecta uideri possent. Primum itaque diximus (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus profusus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibis in nostri corporis sanguinè uertitur, fitque in omni sui parte membris, que præcipue nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exsoluitur, subintrat; ita uenenum contrario modo se habens, corpus ac membra, quibus primò adheret (ut infra latius dixerim) in sui peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesque fructus, que terra præbet, uenena, quæque in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenena intro in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenena reddunt. Quippe cum omne agens suo passio fit fortius, uenenum uero sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertiturque in suam uenematam naturam, ac sanè ratione, qua ignis sua uo agendi potissimè paleas celeritè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui uerum naturalium exploratores, quod uenenum homines interficere corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maxime comprobat Galenus lib. 3. de simplicium qualitatibus, illud uero conuertitur, fitque substantiæ corporis simile. Porro scire aut conuenit ut Aueniæna, & Auerroes posterè istis memorijs prædicerent, uenena in uniuersum esse generum; ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metacosis exteriorum um habent, ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenematam recensentur, que ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersatur; que natura non eiusmodi sunt, ut estitate in alimentum conuerti possint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, acanthon, cicuta, napellus, Sardonica herba, nerium, & alia quam plurima plantarum genera, de quibus in processu plurius seorsum agemus. In animalibus hæc omnia uenena insunt, cuius natura humane profusus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, ueneta, corpore, phalango, salamandra, rabidus quadrupesibus: item in morticinis canibus, aut à fulmine occisis, aut à uenofis, & rabidus animalibus. Cæterum hæc in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi; eo ducti exemplo, quod cerui, lupi, apri, & relique fere, que uenatis sagittis conficiuntur, inuocæ conedantur; scitè tamen oportet, hæc regulam desicere in his, que pestis, aut rabies, aut fulminis icus, aut uenoforum morsus enecat.

Ratio commentariorum in librum lectum.

Veneni operatio qualis.

*uenerum natura
in hunc modum
est*

Venenorum genera unde.

Quando-

quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantum boues peste confectos excorauerant, haud aliter toto corpore timentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur, venenata, quae maledica, ac lethali constant facultate. Quae sunt argenteum uinum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad haec sciendum est uenena non solum interficere per os sumpta, sed interitum et extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porro quae per os sumpta uenena uiam adiuunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerumque propinantur. Quae uero exterius tantum adnota insunt, ut plurimum a uenenatis, & mortiferis animalibus deserviunt. Siquidem haec homines non mortuo modo, uelut in oculis, sed visu mox, & tactu (ut quidam scribunt) interimit. Quoniam non desunt uenena, quae gustatu, & olfactu; tantum statim hominem in perniciem agunt nulla temporis mora. Quae quidem inter caetera malitie, & atrociatris, olfactum locum obtinent: quippe quae secum deferat presentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Caeterum morsu, utique interficuntur vipere, aspidis, scorpionis, phalangia, & patinae pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilu (ut auctor est Galenus libro de theiaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inquit basilliscus. Tactu alius serpens euocat, de quo agens Auicenna lib. 4. fen. 6. narrat, quod is ad milite quodam hasta infixus uirtuentam uim per hastam transiit ad manum, quibus primu insecit, & deinde totum corpus corripit. Ad huius rei comprobationem illud sane competere habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempae cum uisus quidam suis esset in uicinis, paruum quendam collem sapius ascendebat, ut ibi uinum custodiam ageret. Hinc quendam die ad collis pedem magnam, & horrendum uiait serpente, cuius capiti superne hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hasta circumuolutam, pro uiribus teneret, magno flatu tremore correptus, quo maxime deterritus uociferans, uatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longe aberant rustici, eo cursu uelociter contenderunt, & ipsum feru semimortuum inuenierunt. Cognita tamen ex officio serpente sui infortium causa, ad theiacam, & alia antidota conseruerunt, quibus eum ad uitam reuocauerunt. Vt erantem a duobus annis postea in uicinis fere corporis stupore in lecto semper decumbens segregatus, & eo presertim brachio, quo perui ciosum animal hasta occiderat. Nec admodu mirari uide hanc nobis licet, cum uideamus, ut etiam illud miant Galien. o. de locis affectis) torpedinem marinam deperit piscatorum manu obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primu is tridente eam tetigerit. Id quod similititer efficit, & transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retis trahunt, manus torpedine, tremere; presentant, certo torpedinem captam sciunt, nisi longo admodum fuit trahatur. Vnde illud perspicuum est, si huius piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quidam longissimum funem transmissis ad manum, insecit, & corripunt homines, eo magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manus, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifeste constat nullum esse brachium tam validum, & robustum, quod torpedinem aebuc uixentem diutius sustinere possit. Quare admirandum sane non erit (ut testatur Galenus libro nuper citato) quod sputum canis rabidi, si humanum corpus contingit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset depositum: nam & huius effectus haec nostra etate plura afferri possunt exempla. Neque etiam aliquid mirum esse debet, quod spiritum aspidis cognomento Tryas, omnes uene no inficiat, quo contingit. Hoc idem similititer efficiunt quaedam sensissima uenena arae constata, tanta permeantia, & penetrandi praesentia, quod illius (ut ferunt) sellarum pediferis, in scissorum cretas penetrant, donec ad nadas pedis plantas peruena, & inde per cutis piracula in corpus ingressa, uicinas eius membra corripunt, & absumunt. Horum visus (ut auctor) si equus apud Turcas, & alias feras gentes. Ex hac autem re nullam quae capiat admirationem oportet. Siquidem arteria quorundam serpente Galenus libro tertio, de simplicium, medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcumque proxime circumdat eas, dum continue dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitijs ad morbum Galicum paratis. Quippe eadem ab arterijs attracta, ubi argenti uini, cinnabaris, uel sublimati officinae uocant plurimum admixtrent, sensum male per parit symptomata. Sicut & alia uenena, quae osfactu tantum (ut quorundam fungorum meminit Rafis) presentaneam afferunt mortem vis, qui ea naribus admoerint. Huius summe malitie sedem illud sane tenere debet, quo florem recentiorum ueneticum uocatum, Senis quida circumforaneus insecerat, ex his qui innocuo uenenu deaurae profuerunt. Quem cum osfactu adhibuisset (uo concurrentem in publico Senensi foro, is ex solo osfactu deperente concidit mortuus. Praeterea uenena quaedam sunt, quae solo gustatu, quanquam non deglutiantur, perimunt: id quae praesat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos uidi ego rusticum in ualle Anania, qui dum sanum secaris in pratis feram falcis per medium secuit, & cum postea capitis truncum manu cepisset, ut socijs asstantibus ostenderet, uipote qui iam feram demortuum fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorfit, & rustici manum sauiens memoridit. At ille credens iuctu uulneri succurrere, eo statim morsu admoit. Quo factu deperente in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperit. Insuper sciendum est, quod uenena non uio eodemque modo, neque ab una eademque causa suos parit effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoris prodiderunt) quaedam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum quilibet non constant. Quaedam uero propria tantum qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in iustis inferioribus introducta ex influxu linearum reuertitur radicalium, quae ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materia misturam proportionem seu constitutionem. Alia denique utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant. Porro uenena, quae excessu tantum suarum qualitatuum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatuum. quippe quod unum sit calidum, aliud frigidum, aliud sicum, aliud humidum. Quae igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quod intus in corpus sumpta, excaesant, urant, corrodantque usque ad cor. Alio, quod extrinsecus apposta corrodant, & excedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vt quod summe calefacientia tam intus, quam extrinsecus corpus adurunt quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida fidenter bifariam necem adferunt. Vno modo, quod exuberante frigiditate sua, usque adeo corpus gelidum, stupidiuque reddunt, quod simul etiam cor corquescit, ut vis euenire sepius comperit est, qui opium deorant. Altero, quod obstructis ingenti friguitate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod praesat exustum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & sicum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum sanguinem cordis absumant, ut calx uina: uel separet ac cindant partes abintus, quousque omnia membra ad cor usque in minimas diuidantur partes: quem effectum praebet visagalium uicatum. Humidum praesertim, etsi aliqui iradant non inueniunt, quantum nullum sit humidum reipere, quod ad quantum humiditatis excessum perueniret; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, si per pectus quodam demeritis (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obiit: cuiusque mane ad pueri per brachium traheretur, sic enim arboribatur demum ad somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illi concidit, ossibus remanentibus carne profus exiit. Quod certe non alia de causa contigisse potuit, quam ab excedente ueneni humiditate, quae summa sane inerat feru illius dentibus. Eundem effectum praesat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, ut in processu suo loco docuit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens memorauerit. Quocirca recte proditum est a Galeno ex

Venena quot modis mortis adferant.

Uisus periculo causa

Venenorum effectus a diuersis causis.

A qualitatibus, excedentibus.

auboritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quod cum anni constitutio pluvialis, humida, & australis fuisset, ea potissimum humiditas fecit, ut succedente estate casibus calidiorerent: quibus ob corruptam venenatamq; humiditatem eorumque in aliquibus brachia putruerunt, quod denique tota hac ipsa putredine corrupta, a cubitis diuisa deciderunt. In alijs vero tantam solum computruis; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagine, nexibus; contabuerunt. Ex hoc itaque aperte ostenditur reperiri venena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interire possint. vixitque membra putrida efficiunt: sicut argenteum vinum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi nativa humidum sepe corruptum; sicut autem in istis, qui eo vinguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus praequam quod semper gingivae, dentes, palatum, aliasq; vicinas partes putredine afficit; sepe etiam ubi vberius quam par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod vniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibuit. Quanamque et id ipsum iustus asumpsit viciis: sed modum quandam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem praenimia Ibi frigiditate vitales spiritus, cordisq; subtilitatem congelat. quod chidam seplasiarios qui illud imprudenter liberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo admodum; praedictis suis venena praesent effectus, quae suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Ceterum venena, quae propria sui facultate, vel (ut dicunt) propria forma emeant, et non efficiunt, & caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed q; id peculiare a natura habuerint ex influxibus a radijs (ut supra diximus) quorundam siderum fixorum provenientibus, quae ea humane naturae profus aduersa generauerunt. Haec propterea etsi sunt pauca quantitate sumantur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum maleficia, atroxq; vis, ut vix breui tempore tantum augetur, in se ipsa corporis humiditatem convertendo, & postea quasi hore momento diluunt, & ad mortem trahunt homines, a quibus hausta fuerunt, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optime noit Galenus libro primo de ferme, ubi rem explicat his verbis. Quaratione etiam minima particula humoris lethalem venenorum, quae deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, libiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quo per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quae alexipharmaca nuncupant, quae contraria lethalius alteratione totum etiam ipsa corpus immutat, non sane quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere), sed qualitate diffusione, qualis & extra nos a solis fulgore in ambiente aere, & in nobis tum e corde in arterias, tum e cerebro in neruos fieri conspiciunt. Et lib. 5, cap. 19, de simp. medic. facul. idem inquit. Ad medicamenta sunt quae tota essentia nobis contra iura sunt, promde si vel minimum eorum asumptum fuerit, omnino ledat necesse est. haec Galenus. Ex quo 1.2. in praedictorum testimonia ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiam si quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quae videntur, quae putredine obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. At qui calidus, humidus; languis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Promde longo etiam post tempore, ad quo sumpta sunt, nonnulla interuerti, potissimum quae crassa, terreneaque essentia sunt. haec Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, q; ex his ea tu tius operantur, quae praecavendi gratia antea assumuntur, quam quae postquam ut venenum, quancumq; efficax, nihil aut parum nocet istis, qui prius se antidoto muniuerunt (ut contigit Mitridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quae postea exhibentur, nisi si leuis, maiorisq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum vis capiat incrementum. His ad stipulatur Galenus libro primo de antidotis a principio, sic inquit. Mitridatis antidotus, itemq; theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quam ante sumpta habuissent. nam portio antidoti quae prius, & semel hausta tutum a morte quem praesitisset, ea venenum subleuat nisi ob quadruplum, quincuplumve aucta, non inuabit: neque id semel tantum, sed bis singulis quibusq; diebus hausta, facit. haec Galenus de his differens. Ceterum venena, quae & mani efficijs, & oculis simul qualitatibus agunt, iam praesant utroque modo, quo praedicta duo, quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, qua ab excessu caliditatis obtinet, insitit; insitit tamen & in alia quae a propria sui forma, & latente qualitate proceat. Cuius rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare venena, quae propria forma & tota facie rei videntur, efficacissimè ualet aduersus euphorbium haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quae non parum caliditatis obtinet, auxilium futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & auget. quod tamen non facit. Scire etiamnum conuenit non omnia venena cor primum petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperitur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intrus assumpta separatim nocent, non tantum corporis membro, alia vero alteri, quemadmodum etiam sunt medicinae, quarum aliae praecepit cordi optulatur, ut crocus, hyacinthus, aliæ cerebrum, & caput inuunt, ut smaragdus, stachas, betonica: aliae ventriculo praecipuum opem ferunt, sicuti corallium, cinnamonum, gingiber, aliae denique alijs corporum membris auxiliuntur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quae quibusdam corporis partibus eximè curandis sunt idonea. Patienti igitur icterico saepe eupatoria herbæ auxiliata est: glans vnguentaria (myrobalanon vocant) lienem adiuvat: saxifragon, & betonica renibus plurba faciunt: quae reperiri affirmauerim, quandoquidem planè constat cantharidas praecipue noxam inferre vesicis, sicutam crebro, lepro de singulis foecurum agemus. Id quoque non latuit Galenum, ut loco iam citato eius verba apertè testantur, dum ait. Sana nonnulla venena, quae partes etiam quascumq; corporis priuatim vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharida vesicam pecliariter afficit. Porro non ignorandum; quod etsi venena haec (ut adnotat Genilis) natura insitum ha beant, ut foecurum innumquodque membrum determinatum ledant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi committent. nam si secus esset, neminem sanè interirent. Quare non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi committent. nam si venena perniciosa esse, quod cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quod prius, ubi sic habet. Quoniam ipsi cordi mediante, vel primario affecto superuenient accidentia: quoniam vero id affectibus consentiente, id ex eis intelligi potest, quae prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est inuati caloris cor velut fontem esse, neque animalis mori omnino posse, nisi cor afficiatur. haec Galenus. Ceterum illud etiam in disputato praefixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, vel pluribus, vel ad annum vsque, non celeriter, neque tardius determinato tempore. Quare in primis auscultandus est Theophrastus grauilimus, & antiquissimus auctor, qui libro. 9. capit. 16. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illud de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore praet diu-

A forma propria.

Antidotorum scio.

Ab utriusque mul.

Venena diuersa membra petunt.

Vtrum venena in statum diem interire possint.

10

20

30

40

50

60

tumo esse

turmo esse necesse. Facillimè illos, qui confesim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes serè rei medicæ studiosi in hanc conclusionem consentire reperio, quòd quantum in venenorum numero inueniantur (& vt Theophrastus inquit) que celerius, & que tardius interficiant; non propterea tamen prescribi potest numerus certus, & dies, quo mortem inferre debeant, vt quidam existimant: Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantum ex innata & propria eorum vt provenire credent; sed etiam quòd magis, vel minus resistat eius natura, qui venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: si quidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diversis naturæ exhibitum, aëlios in hora tantum perire re, aëlios in quatuor horis, aëlios in die, & nonnullis nisi parvam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experiri in medicina mentis, que ad deiciendam alium exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diversis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs verò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex vario, dispersiq; ægrotantium temperamento; quod non ita ad ynquem deprehendi potest, vt certè sciri possit, quando inueniunt eorum calor veneno resistere valeat. At quantum assidue possit, quòd quis accò peritus veneno respoñdiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calculet in quoquoque homine, vt conijcere possit, quomodo perdurare valeat, vbi venenum illi sua arte preparatum exhibeant; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui venenum assumpsit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, vt aliqui medicos, vel philosophos adamussum expendere possit, ac eorum, quantum huiusmodi subtilitifici, quantumque calor innati in quocunq; sit corpore, presertim quòd non semper in eodem statu persistant, ves facultates: quo fit, vt quibusdam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corpus temperamento plurimum immutet cause extrinsecæ, quas Greci πικρατηρια vocant. Adde etiam quum quòd antidota, que à medicis huiusmodi venenatis continuè propinantur, etsi ueneni vim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimant. Vnum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones possunt (vt quidam ventur) iudicio dumtaxat ita exquisitè expendi, vt lance expenditur crocus. At qui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte eueneri possit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen presentit, quòd aliqui cõsent arterijs, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alijs contra admodum anplis. Quare venenum nisi vias lætas expeditas; inueniet, non solum celeriter permeat; sed longè etiam facilius viâ cum ære probeuit, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minime contingit, qui propterea quòd cum minus calidum obtineant, arterijs potius turgido angustioribus, quàm & spirituum vitalium facultatem valde imbecilliorum habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, si tunc autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs addo angustis præclusis; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis, progredi possit. quanamque hoc de frigida potius, quàm de calida venenis intelligi debeat. Huc illud situm dignum ac cedi, quòd perspicuum difficultimum est, venena, que ab impijs veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, que suarum tantum qualitatum excessu perimunt. Nam que propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (vt Galenus inquit) difficile cohibentur; tum brevissimo tempore lethale noxam obeant suam. Non desunt tamen, qui pro certo affirmant, quicquid venena addo temperari posse, vt illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non adest, cum scierimus aduancata admodum esse secreta natura. Quæsi præterea solet, num fieri possit, vt quis ita veneno affuset, minimum quid de eo quotidie assumens, vt eo tandem innocue nutriatur, quem admodum Ruffi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutrimentum esse veneno, ea tantum ratione, vt reges quosdam, & principes (quòd formosissima effect) qui secum rem haberent, infecerent. Quæ in re diximur esse, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse afferant: nunquam tamen ipse adduci potero, vt credam humanum corpus nutriri posse veneno, & presertim napello, quo plerique rem experientes eam quibusdam nutrimentum esse interpretantur. Si quidem ea historia Arabicæ potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, que omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quam obrem constat Gentilem Fulginateam in hoc Auicennæ loco admixtum quidem fuisse, vt hanc opinionem seruauerit integram. quòd nimirum fidelis cuiusque expostitoris esse debet. Nam postquam eam sententiam validis, verisq; rationibus primam improbasset, demum vt assolent Auerrois, Dinij; authoritatè mixtus, Auicennæ, & Ruffi opinionè probare non dubitauit quibusdam argumentis, quantum nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, quòd vbi authoritas magis, quàm rationibus adductis inquit, Aequum non esse, quòd autores tam graues, tamq; sapientes, mendaces viderent, vbi nix; habeantur; quippe quòd certo crediderit ipse Gentilia Ruffum, itemq; Auicennam in veram historiam hanc rem recipisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc contere tempus, longa contradicenti oratione, presertim quòd venenorum mede ea nullam aut paruum afferat utilitatem: ideo relicta alijs, in Galeni sententiam facile deuenio. Qui tertio simplicium med. censu cap. 18. tradit venena calida, & sicca (qualem esse napellum quo puellam illam nutrimentum voluit, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quòdoque in alimentum vertantur. Quandoquidem hæc (vt idem autor est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate dumtaxat frigida. Quibus adijci ipse Galenus historiam anas cuiusdam Atheniensis, que cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (vt idem scribit) modicæ primùm quantitatè assueuit, mox in dies pluri, donec ex magna etiam quantitate, que illi nutrimentum conuertebatur, nullam perciperet noxam. Ex quo palam fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illi concedit, que propria specie, aut occulta causa, veneni naturam sortiuntur. Inter que principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, vt ipse qui illud napello tribuant, quòd planè cicutæ reddidit Galenus: inaque fit, vt (que eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni verba peruertant, atque rem male interpretentur. Quo etiam in errore esse videtur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (vt quorundam opinio est) iam concecta, & in illius adolescentule substantiam conuersa, poterit ex abelitis in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè periculum videtur, atque euidentius falsum, quàm vt pluribus explodè mereatur. Caterum opinionem non desunt animalia, que natura cibis victant venenosiss, atq; ex ijs nutrimentum capessunt, sicut (Galeno auctore libro de alimentorum facultatibus, & 3. simplicium medicamentorum) suuici cicutam depastunt, & ceteras necesse est, & vt nos quoque quotidie vidimus, anates, que in flagris, & paludibus viuunt, huiusmodi aquaticos deturant, & isdem nutriuntur, cicionæ venenosiss, & voriferis serpentes, & gallina interdum scorpiorum, araneis, serpentes, & alijs id genus venenatis animalibus; ideo inuitè non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, que venenosiss resunt, ab hominibus cibo accepta inde venenum inferant, eaque inficiant. Hæc in re plerisque inuenio, inno sse minus recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modo venenum non inficere possunt, sed nullam prorsus inferre noxam: nisi potius corpus nutriri, non secus atque alia. quippe quòd constat (vt dicunt) esse in suam naturam venenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi non absurda, neque incongrua videtur; tamen credidè

Verù quis asseruerit possit vt venena innoxie sumant.

puella nutrita veneno

Verù animalia, que cibis venenosiss nutrantur, citro tam vii resiciunt.